

Zelfde doel, anders geleerd

Ervaringen, inzichten en effecten van het naschoolse aanbod van de lokale coalitie VO Rotterdam e.o.

April 2024

Auteurs: Dr. Rick Wolff, drs. Tom Tudjman en Romy van Leeuwen, MSc

In opdracht van de lokale coalitie VO Rotterdam e.o. (schoolbesturen CVO, BOOR en LMC-VO)

1) Introductie	4
2) Onderzoeksvragen	6
3) Methode van onderzoek	7
3.1 Dataverzameling	7
3.1.1 Vragenlijst leerlingen	7
3.1.2 Focusgroepen coördinatoren en docenten/mentoren	8
3.1.3 Oogstsessie	9
3.2 Data-analyse	10
4) Theoretisch kader	11
5) Uitkomsten survey	14
5.1 Deelname aan het aanbod	14
5.2 Houding ten opzichte van deelname	15
5.3 Ervaring met deelname	16
5.4 Mogelijke effecten van deelname aan het aanbod	18
6) Uitkomsten focusgroepen coördinatoren en docenten/mentoren	21
6.1 De totstandkoming van het naschoolse aanbod	21
6.1.1 Doelen van het aanbod	22
6.1.2 Leerlingenbetrokkenheid bij de samenstelling van het aanbod	23
6.1.3 Het selecteren van aanbieders	24
6.2 De werving leerlingen voor het naschoolse aanbod	26
6.3 Leerlingtevredenheid over het naschoolse aanbod	28
6.4 Effecten van het naschoolse aanbod	29
6.5 Het naschoolse aanbod: succesfactoren en knelpunten	31
6.5.1 Succesfactoren	31

6.5.2	Knelpunten	32
6.6	Bevindingen uit de focusgroepen	34
	7) Conclusies en aanbevelingen	38
7.1	Inleiding	38
7.2	Conclusies	40
7.3	Aanbevelingen	41
	Literatuurlijst	43
	Bijlage 1	45
	Opbrengsten Oogstsessie	45

1) Introductie

Jongeren leren niet alleen als zij in de klas zitten, maar doen ook leerzame ervaringen op buiten klas en school. Het meedoen aan buitenschoolse activiteiten, zoals sporten, het maken van muziek of het toewerken naar een toneelvoorstelling is echter niet ieder kind gegeven. Bijvoorbeeld omdat er thuis niet de middelen zijn om kinderen aan activiteiten mee te laten doen, of omdat jongeren in een buurt opgroeien waarin zij niet worden gestimuleerd om hun talenten te ontdekken. Wanneer het scholen lukt om voor deze jongeren het buiten- en binnenschools leren te verbinden, bijvoorbeeld door het verzorgen van een naschools aanbod, kan dit hun ontwikkeling op velerlei gebieden stimuleren en daarmee bijdragen aan het bevorderen van kansengelijkheid.

Het ministerie van OCW heeft het programma School en Omgeving gelanceerd met als doel het bevorderen van gelijke kansen door meer leerlingen te voorzien van extra aanbod, dat voorziet in lokale behoeften. Cruciaal is dat het extra aanbod plaatsvindt in een veilige omgeving die de belevingswereld van de jongeren weerspiegelt om zo hun intrinsieke motivatie te prikkelen. Op deze wijze wordt gestreefd naar een meer evenwichtige maatschappelijke participatie en kunnen leerlingen zich ten volle ontplooiën, onafhankelijk van de omstandigheden waarin zij zich bevinden.

Op veel plaatsen in Nederland werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een buiten-/naschools aanbod op en rondom school. In Rotterdam hebben in het kader van het programma School en Omgeving de schoolbesturen CVO, BOOR en LMC-VO hun krachten gebundeld in de lokale coalitie VO Rotterdam en Omgeving. Deze scholen bieden leerlingen een divers aanbod van naschoolse activiteiten aan, in lijn met de zes door het Ministerie van OCW benoemde School en Omgeving ontwikkelingsgebieden:

- *Cognitieve ontwikkeling.* Denk aan: huiswerkbegeleiding, examentraining, bootcamps, leesgroepjes en extra vaklessen
- *Sociale ontwikkeling.* Denk aan: coaching, conflictbeheersing, sociaalemotionele trainingen, faalangstreductietrainingen, drama gericht op sociale vaardigheden, sport gericht op sociale vaardigheden/teambuilding/discipline, future-skills (sociale omgangsvormen)
- *Sport.* Denk aan: bootcamps, workshops en lessen (o.a. boksen, schermen, yoga, fitness, dansen, voetballen, basketballen)

- *Cultuur*. Denk aan: workshops en lessen gericht op kunst en cultuureducatie, musea bezoeken, cultuurdagen, muziek componeren, kunst en toneel talentklassen, theateravonden
- *Oriëntatie op jezelf*. Denk aan burgerschapslessen, bedrijfsbezoeken, LOB, (groeps)stages, talenturen, sollicitatietrainingen
- *Oriëntatie op de wereld*. Denk aan: burgerschapslessen, bedrijfsbezoeken, future-skills (o.a. milieu, duurzaamheid), excursies (de rechtbank, de 2^e Kamer, Amnesty International)

De coalitie VO Rotterdam en Omgeving heeft onderzoek laten doen naar het extra aanbod op haar VO-scholen (De Hon, 2023). Enkele conclusies zijn dat de meeste scholen die deelnemen aan de coalitie een mooi breed aanbod hebben staan en dit aanbod graag willen doorontwikkelen, en dat enkele scholen door wisselingen in personeel moeite hebben met het opzetten of het continueren van het aanbod. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek zijn:

- Een impactmeting onder leerlingen
- Vervolginterviews met coördinatoren (naschools aanbod)/docenten om diepere inzichten te verkrijgen in de kwaliteit(svoorwaarden) en effecten van het extra aanbod.

Risbo is gevraagd om dit vervolgonderzoek uit te voeren. In dit rapport doen wij verslag van dit onderzoek. In hoofdstuk 2 gaan wij in op de onderzoeksvragen. Hoofdstuk 3 heeft betrekking op de gevolgde onderzoeksmethode. In hoofdstuk 4 presenteren wij een theoretisch kader met betrekking tot het naschoolse aanbod. Hoofdstuk 5 is gewijd aan de uitkomsten van de survey die is gehouden onder leerlingen. Hoofdstuk 6 bevat het verslag van de gesprekken met coördinatoren en docenten/mentoren. In hoofdstuk 7 presenteren wij onze bevindingen, waarin de uitkomsten uit de Oogstsessie¹ zijn meegenomen.

¹ Zie hoofdstuk 3 voor een toelichting op de Oogstsessie.

2) Onderzoeksvragen

Het hoofddoel van de het Programma School en Omgeving is het vergroten van kansengelijkheid door het aanbieden van extra aanbod aan de leerlingen. Om dit doel te bereiken heeft de lokale coalitie VO Rotterdam e.o. de volgende subdoelen opgesteld:

1. Kwaliteitsverbetering van het huidige aanbod. Het idee hierachter is dat het verbeteren en het doorontwikkelen van het aanbod tot een zo effectief mogelijke inzet leidt van de extra uren die leerlingen aangeboden krijgen.
2. Inventariseren van extra soorten aanbod. Op scholen waar het huidige programma onvoldoende leerlingen aantrekt, kan een ander aanbod ervoor zorgen dat leerlingen meer gemotiveerd zijn om aan de activiteiten deel te nemen.
3. Onderling uitwisselen van *good practices*. Binnen de coalitie wordt overlegd over de succesfactoren en knelpunten van het aanbod en worden manieren van kwaliteitszorg en manieren van motiveren van leerlingen met elkaar vergeleken.

In dit onderzoek richten wij ons op de eerste twee subdoelen, gevat in de volgende centrale onderzoeksvraag:

Wat zijn succesfactoren en knelpunten van het naschoolse aanbod dat door scholen van de lokale coalitie VO Rotterdam e.a. wordt verzorgd?

Om deze centrale vraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- 1) Welke factoren bevorderen en welke factoren belemmeren de leerlingendeelname aan naschoolse activiteiten?
- 2) Welke factoren bevorderen en welke factoren belemmeren de (uitvoerings)kwaliteit van naschoolse activiteiten?
- 3) In hoeverre helpt het naschoolse aanbod het welzijn van de leerlingen te verbeteren?

Door onderzoeksresultaten in een zogeheten Oogstsessie (zie hoofdstuk 3) te delen en te bespreken met scholen die zijn aangesloten bij de lokale coalitie VO Rotterdam e.o., dragen wij bij aan het derde subdoel (uitwisseling *good practices*).

3) Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we de gevolgde onderzoeksmethode. We gaan eerst in op de manier waarop data zijn verzameld. Vervolgens lichten wij toe hoe deze data zijn geanalyseerd.

3.1 Dataverzameling

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zijn er drie onderzoeksmethoden toegepast om data te verzamelen:

1. Vragenlijst leerlingen
2. Focusgroepen coordinatoren en docenten/mentoren
3. Oogstsessie

3.1.1 Vragenlijst leerlingen

De vragenlijst onder leerlingen bestond uit twee onderdelen. Een deel had betrekking op de tevredenheid over het aanbod. Aan leerlingen is gevraagd hoe vaak zij in het schooljaar 2022/2023 deel hebben genomen aan het naschoolse aanbod, wat redenen waren om wel of niet deel te nemen en wat hun attitude (houding) is ten opzichte van het extra aanbod (Meijer, 2017). Het tweede onderdeel betrof de invloed van het aanbod op het welzijn van leerlingen. Op basis van de literatuur is gekozen voor het bekijken van het sociaal en prestatiegerichte zelfvertrouwen van leerlingen. Dit is gemeten aan de hand van de State Self-Esteem Scale (Heatherton & Polivy, 1991), waarbij leerlingen aangeven in hoeverre zij het eens zijn met stellingen rondom zelfvertrouwen. De vragenlijst is ontwikkeld om op een laptop of smartphone te worden afgenomen.

Vanaf eind september tot en met begin januari is de vragenlijst afgenomen onder leerlingen van 11 verschillende scholen in Rotterdam. Er is gekozen om leerjaar 2 en 3 te bevragen. Gerichtheid op deze specifieke jaarlagen is interessant, omdat de leeftijden van de leerlingen dan onderling vergelijkbaar zijn per schoolniveau, maar ook omdat leerlingen in een examenjaar of leerlingen die net gestart zijn in de brugklas buiten het onderzoek gelaten kunnen worden.

De scholen zijn gevraagd om toestemming te vragen bij de ouders van leerlingen uit jaar 2 en jaar 3 van hun school om deel te nemen aan het onderzoek middels een informed consent. De leerlingen die toestemming hadden, zijn vervolgens door de school zelf gevraagd de vragenlijst in te vullen. Dat gebeurde op verschillende manieren: door de vragenlijst te mailen naar de leerlingen, door de vragenlijst klassikaal af te nemen met een docent of na / tussen lesuren in. De vragenlijst is bij alle scholen digitaal afgenomen.

508 leerlingen hebben de vragenlijst volledig ingevuld². In tabel 1 is de verdeling van deze leerlingen over de scholen te zien.

School	Aantal leerlingen (volledig ingevuld)
Accent Centrum	2
Accent Hoogvliet	28
Comenius Rotterdam	99
Melanchthon Kralingen	52
Melanchthon Wilgenplaslaan	15
Penta Charles de Foucauld	116
Penta Hoogvliet	65
Penta Rozenburg	48
Penta Scala Rietvelden	18
Thorbecke	65
Totaal	508

Tabel 1. Aantal leerlingen per school dat vragenlijst volledig heeft ingevuld.

3.1.2 Focusgroepen coördinatoren en docenten/mentoren

Coördinatoren van het naschoolse aanbod en docenten/mentoren zijn bevestigd in de vorm van focusgroepen: groepsgesprekken die onder leiding staan van een moderator/onderzoeker. Bij de focusgroepen met coördinatoren lag de nadruk op het samenstellen van het naschoolse aanbod en de werkwijze om dit aanbod uit te kunnen voeren. Mentoren/docenten zijn vooral bevestigd over effecten van het aanbod op leerlingen.

² 568 leerlingen hebben de vragenlijst ingevuld. 60 van hen heeft dit echter niet volledig gedaan. Zij zijn daarom niet meegenomen in de analyses.

Voor de focusgroepen zijn leidraden ontwikkeld, gebaseerd op de uitkomsten van de contextbeschrijving (onderzoek van De Hon, 2023), het theoretisch kader (zie hoofdstuk 4), en preliminaire resultaten uit de vragenlijst. In de focusgroepen kwamen de volgende gespreksonderwerpen aan de orde:

- Promotie van het aanbod binnen de scholen;
- Het motiveren van leerlingen om deel te nemen aan het aanbod;
- In hoeverre wensen en behoeften van de leerlingen worden meegenomen in het samenstellen van het aanbod;
- Hoe het huidige extra aanbod wordt ontvangen door de leerlingen;
- De samenwerking met de externe aanbieders, maatschappelijke organisaties en andere scholen.
- Effecten van het aanbod op leerlingen;
- Ervaren succesfactoren en knelpunten rond het naschoolse aanbod;
- De voorwaarden van een goed programma;
- Het borgen van het aanbod;

In totaal hebben 11 coördinatoren en 8 docenten/mentoren deelgenomen aan een focusgroep. Coördinatoren zijn gesproken in de periode januari/februari 2024. De focusgroepen met docenten/mentoren vonden plaats in de periode februari/maart 2024.

3.1.3 Oogstsessie

De resultaten uit de vragenlijst en de focusgroepen zijn in een zogeheten Oogstsessie voorgelegd aan stakeholders van het naschoolse aanbod van de lokale coalitie VO Rotterdam e.o. (vertegenwoordigers van schoolbesturen, schoolleiders, coördinatoren, docenten/mentoren en leerlingen). Tijdens deze sessie hebben deelnemers zich, verspreid over een aantal groepen, gebogen over de vraag hoe het naschoolse aanbod verder verbeterd kan worden met de onderzoeksresultaten als uitgangspunt. Om de deelnemers op weg te helpen en de groeps gesprekken richting te geven hebben de onderzoekers een zestal vragen geformuleerd. Deze vragen en de opbrengsten uit de Oogstsessie zijn te vinden in bijlage 1.

De Oogstsessie is bezocht door circa 40 deelnemers, inclusief 4 vertegenwoordigers van het Ministerie van OCW en 3 coördinatoren van een andere Rotterdamse lokale coalitie. De sessie vond plaats op 2 april 2024, gehost door het Comenius College (Capelle a/d IJssel) en is georganiseerd binnen een samenwerkingsverband van CVO, de CVO Academie, het Comenius College, Risbo/EUR en de Kenniswerkplaats Rotterdams Talent (KWP).

3.2 Data-analyse

Analyse vragenlijsten

De data van de vragenlijst is, na het opschonen van het databestand, met behulp van een statistisch softwareprogramma (SPSS) geanalyseerd. Vragenlijsten die te beperkt of kwalitatief heel slecht waren ingevuld, zijn uit het databestand verwijderd.

Analyse focusgroepen

De focusgroepen met coördinatoren en docenten/mentoren zijn met toestemming van de deelnemers opgenomen en getranscribeerd in Teams. De transcripties zijn opgeschoond en klaargemaakt voor analyse. Voor de analyse is een codelijst gebruikt, gebaseerd op de thema's binnen de focusgroepleidraden. Aan de hand van deze codelijst zijn transcripties geordend naar deze thema's om zo patronen in antwoorden te achterhalen. Vervolgens is nagegaan welke verbanden er ontdekt konden worden tussen de thema's.

Analyse Oogstsessie

De opbrengsten van de Oogstsessie zijn geordend naar de zestal vragen die aan deelnemers zijn gesteld (zie bijlage 1). Vervolgens zijn deze vergeleken met de uitkomsten uit het vragenlijstonderzoek leerlingen en het focusgroeponderzoek onder coördinatoren en docenten/mentoren. Het resultaat van deze vergelijking is gebruikt om de onderzoeksaanbevelingen verder aan te scherpen.

4) Theoretisch kader

Verschillende studies hebben aangetoond dat een stimulerende omgeving op school en in de bredere gemeenschap positieve effecten kan hebben op de leerprestaties, het welzijn en de motivatie van leerlingen (Bronkhorst & Akkerman, 2016; Rajala, Kumpulainen, Hilppö, Paananen, & Lipponen, 2016). Een rijke leeromgeving kan bijvoorbeeld bestaan uit uitdagende lesmaterialen, creatieve ruimtes, samenwerkingsmogelijkheden, culturele activiteiten, sportfaciliteiten en betrokkenheid van ouders en de bredere gemeenschap.

Buiten school hebben kinderen de mogelijkheid om te leren via verschillende bronnen, zoals hobby's, online activiteiten, en interacties met familieleden en vrienden. In alledaagse situaties en ontmoetingen kunnen kinderen hun talenten ontwikkelen, taalvaardigheid verbeteren, zelfvertrouwen opbouwen, en nadenken over toekomstige doelen (Banks et al., 2007). Plaatsen zoals bibliotheken, musea en de natuur bieden vaak kansen voor kinderen om in aanraking te komen met onderwerpen waarover ze kunnen leren. Deze buitenschoolse ervaringen kunnen hun nieuwsgierigheid prikkelen en hun interesse wekken voor onderwerpen die van waarde kunnen zijn in hun verdere leven en schoolloopbaan (Ito, Gutiérrez, Livingstone, Penuel, Rhodes, Salen, Schor, Sefton-Green & Watkins, 2013).

Het verbinden van leren en ervaren binnen en buiten de school kan de ontwikkeling van leerlingen stimuleren. Op school kan bewust worden voortgebouwd op wat kinderen buiten de school meemaken. Door te beginnen met datgene wat kinderen al weten en kunnen (op basis van hun buitenschoolse ervaringen), in plaats van te focussen op wat ze nog niet beheersen, draagt de school bij aan een positiever zelfbeeld en meer zelfvertrouwen (Hogg & Volman, 2020). Scholen kunnen ook kinderen in contact brengen met leerervaringen buiten de school, zoals in musea, clubs en bibliotheken. Dit is vooral belangrijk voor kinderen uit sociaaleconomisch achtergestelde situaties, omdat zij mogelijk minder toegang hebben tot dergelijke leerervaringen buiten de school (Ter Weel, Bussink, & Koeman, 2022). Bij deze groep is mogelijk ook meer inspanning nodig om hen over te halen deel te nemen aan buitenschoolse activiteiten. Uit onderzoek van Meijer (2017) blijkt dat de attitude van leerlingen ten aanzien van buitenschoolse activiteiten van grote invloed is op de intentie om deel te nemen. Hoe positiever deze attitude, hoe groter de kans dat leerlingen participeren. Deze attitude is afhankelijk van wat andere leerlingen over activiteiten vertellen - wat een belangrijke reden voor leerlingen is om een eerste keer mee

te doen -, of leerlingen de georganiseerde activiteiten inclusief de bijbehorende sfeer zelf aansprekend vinden, en of leerlingen de activiteit samen met vrienden kunnen doen.

De effecten van het gebruik van buitenschoolse kennis- en ervaringsbronnen zijn nog relatief beperkt onderzocht. Wel is de verwachting dat het werken met deze bronnen op verschillende terreinen voordelen kan hebben voor leerlingen. Het kan bijvoorbeeld leiden tot een toename van betrokkenheid, welzijn en zelfvertrouwen bij leerlingen (Volman & 't Gilde, 2021). Onderzoek uit het buitenland suggereert ook dat het gebruik van buitenschoolse bronnen een positieve invloed kan hebben op de relaties tussen leraren en leerlingen (Barton & Tan, 2009; McIntyre, Rosebery & González, 2001). Deze sociale en emotionele effecten zijn van belang, aangezien kinderen die zich goed voelen zich over het algemeen beter ontwikkelen (Hascher, Roede & Peetsma, 2000; Van Petegem, Aelterman, Van Keer & Rosseel 2008).

Louter het organiseren van buiten- of naschoolse activiteiten is echter geen garantie voor succes. Durlak, Weissberg en Pachan (2010) noemen op basis van een review van 69 naschoolse programma's in de Verenigde Staten, vier kenmerken van effectieve programma's, samengevat in de afkorting SAFE:

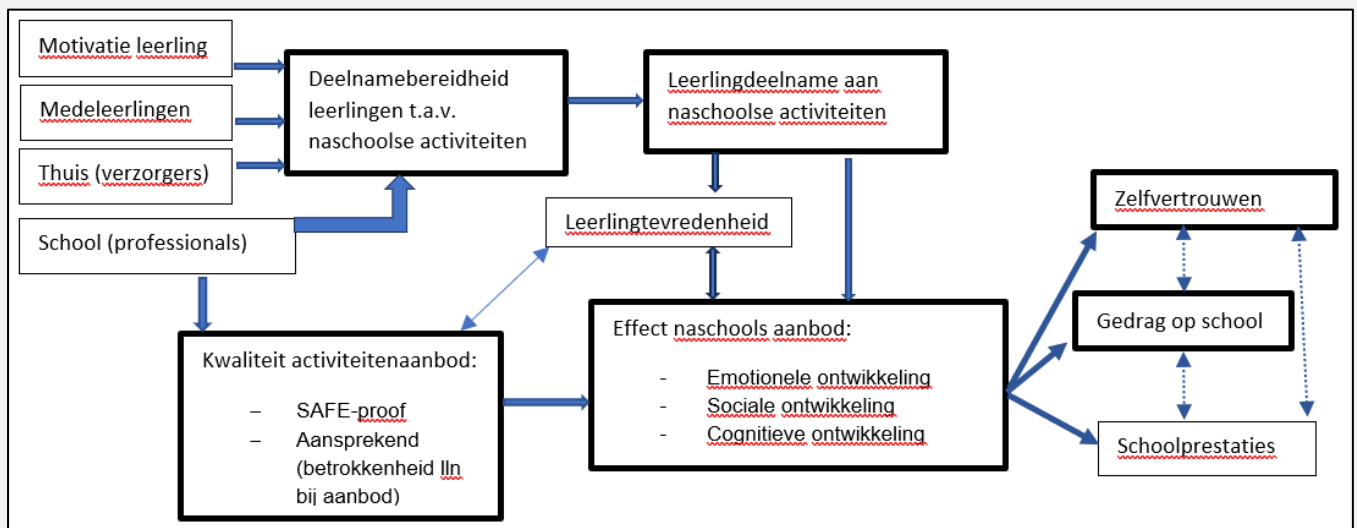
- Sequenced: professionals gebruiken een samenhangende, gecoördineerde reeks activiteiten om de doelstellingen met betrekking tot de ontwikkeling van vaardigheden te bereiken. Het kan bijvoorbeeld gaan om een doel waar naartoe wordt gewerkt, zoals een toneeluitvoering. Onderweg krijgen leerlingen dan de gelegenheid om vaardigheden te ontwikkelen.
- Active: professionals passen actieve leervormen toe, zodat leerlingen nieuwe vaardigheden kunnen oefenen in de praktijk.
- Focused: Er wordt specifiek tijd en aandacht besteed aan vaardigheidstraining. Deze focus zorgt ervoor dat professionals bewust aan de slag gaan met deze vaardigheden en dit inbouwen in hun programma of activiteit.
- Explicit: de doelen van het programma of activiteit zijn helder gedefinieerd, zowel voor de school, de leerlingen als de aanbieder van een activiteit.

In figuur 1 illustreren wij het theoretisch kader dat wij als startpunt hebben genomen voor het verdere onderzoek. Contacten van leerlingen op school en thuis, evenals de eigen motivatie van leerlingen, kunnen van invloed zijn op hun bereidheid deel te nemen aan naschoolse activiteiten. Als leerlingen meer bereid zijn om mee te doen, zullen zij waarschijnlijk ook eerder daadwerkelijk deelnemen aan naschoolse activiteiten. De kwaliteit van het activiteitenaanbod kan vervolgens invloed hebben op hoe leerlingen zich sociaal,

emotioneel en/of cognitief ontwikkelen. Als deze kwaliteit voldoet, en leerlingen tevreden zijn, dan kunnen leerlingen zich op deze terreinen positief ontwikkelen. En dit zal naar verwachting zowel hun schoolgedrag als hun prestaties verbeteren. Scholen spelen op hun beurt een belangrijke rol bij de kwaliteit van het activiteitsaanbod. In hoeverre kijkt een school of activiteiten SAFE-proof zijn? En sluit het aanbod aan op de behoeften van school en leerlingen? Hoe beter een school op deze aspecten let, hoe meer profijt hun leerlingen hier uiteindelijk van hebben wat betreft hun sociale, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling en in het verlengde daarvan hun gedrag en prestaties op school.

In dit onderzoek richten we ons op de effecten van het naschoolse aanbod op het zelfvertrouwen van leerlingen (emotionele ontwikkeling) en hun gedrag op school en sociale ontwikkeling).

Figuur 1 De samenhang tussen (deelname aan) naschoolse activiteiten, schoolgedrag en -prestaties: een theoretisch model³

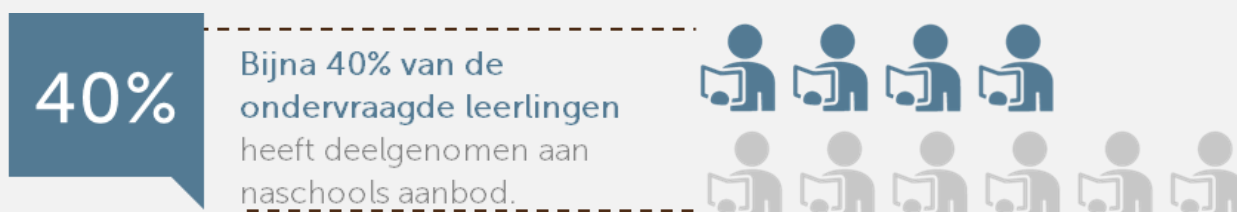
³ Dit model is gebaseerd op een theoretisch model dat is ontwikkeld voor lopend onderzoek naar de scharnierfunctie-interventie van LMC-VO

5) Uitkomsten survey

In het hiernavolgende presenteren we de uitkomsten van de vragenlijst. De uitkomsten zijn beschrijvend, wat betekent dat vooral wordt benoemd hoeveel leerlingen voor een bepaald antwoord hebben gekozen of wat bijvoorbeeld het gemiddelde antwoord op een vraag is. Daarnaast wordt er soms aangegeven of er verschillen bestaan in groepen leerlingen en hun antwoorden op de vragen. Deze verschillen zijn vaak niet statistisch significant, wat betekent dat via de statistiek niet kan worden aangetoond dat deze verschillen groot genoeg zijn om te spreken van 'echte' verschillen. Ze kunnen echter wel indicatief zijn voor een bepaalde trend. Wanneer een verschil wel statistisch significant is, wordt dit benoemd.

5.1 Deelname aan het aanbod

Van de 508 leerlingen die de vragenlijst volledig hebben ingevuld, heeft iets meer dan een derde het afgelopen schooljaar 2022/2023 meegedaan aan naschoolse activiteiten (193 leerlingen).

De meeste van deze leerlingen geven aan dat zij dat iedere week hebben deelgenomen aan het naschoolse aanbod (42 procent). De leerlingen hebben aangegeven dat zij het vaakst hebben meegedaan aan activiteiten rondom **sport** (43% van de leerlingen), **kunst en creativiteit** (30% van de leerlingen) en **leren** (19% van de leerlingen).

5.2 Houding ten opzichte van deelname

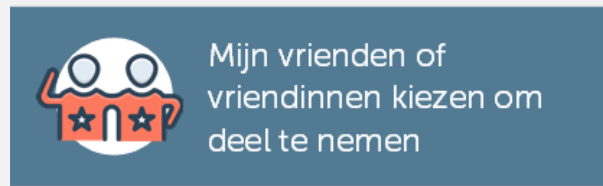
Waarom nemen leerlingen wel deel aan het naschoolse aanbod?

De leerlingen die hebben aangegeven deel te hebben genomen aan naschoolse activiteiten, hebben bij verschillende redenen voor deelname aangegeven hoe belangrijk zij deze reden vinden, op een schaal van 1 (wel belangrijk) tot 3 (niet belangrijk). De leerlingen vinden gemiddeld gezien een drietal redenen redelijk belangrijk om deel te nemen aan de activiteiten, zie rechts.

Het lijkt dus dat de leerlingen vooral **intrinsiek**

gemotiveerd zijn om deel te nemen, dat wil zeggen dat zij deelnemen omdat zij dat zelf graag willen, om bijvoorbeeld iets nieuws te leren. Ook het **sociale aspect** speelt een rol (vrienden/vriendinnen die meedoen aan een activiteit). De leerlingen vinden het over het algemeen minder belangrijk dat de school hen enthousiast maakt om deel te nemen, zij leerlingen leren kennen die ze nog niet kenden of dat vrienden/vriendinnen buiten school hen aanmoedigen om mee te doen aan de activiteiten.

De **schoolsoort** van leerlingen lijkt geen invloed te hebben op hoe belangrijk leerlingen de redenen vinden om deel te nemen aan de naschoolse activiteiten: de top 3 belangrijkste redenen blijft hetzelfde, ongeacht schoolsoort van de leerling.

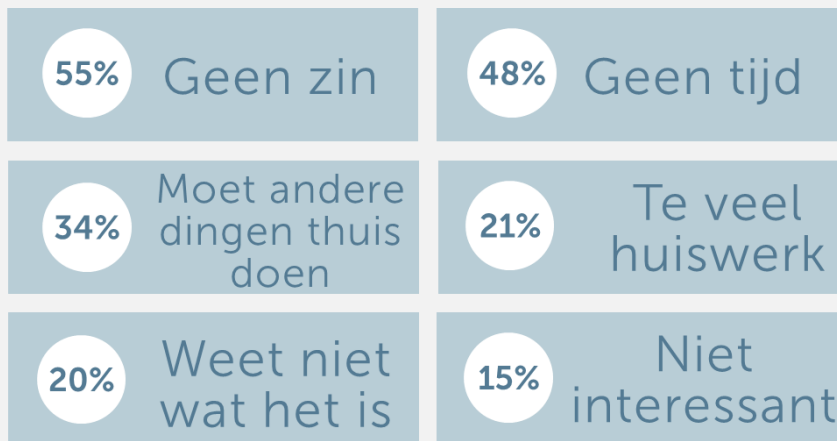

Extra - Leerlingen die aan één soort naschoolse activiteit meedoen, doen dit vaker vanwege extrinsieke redenen

We hebben onderzocht of leerlingen die aan verschillende activiteiten meedoen dat om andere redenen doen dan leerlingen die aan slechts één soort activiteit deelnemen. Onze analyse toont aan dat leerlingen die slechts één soort activiteit doen, dit vaker doen vanwege specifieke extrinsieke redenen zoals enthousiasme van school, het belang dat hun ouders eraan hechten, aanmoediging van school om iets te kiezen wat ze leuk vinden, en aanmoediging van vrienden buiten school dan leerlingen die aan meerdere soorten activiteiten meedoen.

Waarom doen leerlingen niet mee aan het naschoolse aanbod?

Leerlingen die niet deelnemen aan het naschoolse aanbod konden (meerdere) redenen aangeven waarom zij dat niet doen⁴. Het meest genoemd is dat leerlingen **geen zin** hebben om mee te doen (55% van de niet deelnemende leerlingen). Leerlingen geven ook aan dat zij niet meedoen vanwege **tijdgebrek** (48%), bijvoorbeeld omdat zij **thuis andere dingen moeten doen** na school (34%) of **te veel huiswerk** hebben om deel te kunnen nemen (21%). Niet deelnemen aan het naschoolse aanbod kent dus naast ook intrinsieke redenen (geen zin) ook externe factoren, vooral in de vorm van tijd. Een vijfde van de leerlingen doet daarnaast niet mee omdat ze **niet weten wat naschoolse activiteiten zijn** en zo'n 15 procent van de leerlingen vindt de activiteiten **niet interessant genoeg**. Sociale redenen of (andere) organisatorische redenen vanuit de school, lijken geen grote rol te spelen bij de beslissing om wel of niet mee.

5.3 Ervaring met deelname

Hoe hebben leerlingen die meededen aan het naschoolse aanbod de activiteiten ervaren?

Leerlingen die hebben deelgenomen aan het naschoolse aanbod, is via een aantal stellingen gevraagd naar hun tevredenheid over activiteiten. Deze

“
Het is best wel leuk dat je nieuwe dingen leert en dat je nieuwe vrienden maakt.
Leerling in vragenlijst
”

De meeste leerlingen zijn tevreden met hun deelname aan de naschoolse activiteiten

leerlingen zijn het meest eens met de stellingen dat de activiteiten **goed waren geregeld**, dat de

⁴ Omdat leerlingen meerdere redenen voor niet deelname konden noemen, tellen de percentages uit de figuur op tot boven de 100%.

begeleider van de activiteit goed hielp, dat zij zich op hun gemak voelden tijdens de activiteit en dat zij het leuk vonden om deel te nemen.

De leerlingen konden via een open vraag delen wat zij het leukste vonden aan de naschoolse activiteiten. Het sociale aspect kwam daarbij als meest genoemde antwoord naar voren, namelijk iets doen met vrienden, vriendinnen en/of klasgenoten en het leren kennen van nieuwe mensen.

Daarnaast gaven de leerlingen aan dat zij het leuk vonden dat zij nieuwe dingen konden leren (vooral vaardigheden), anders dan in de 'normale' les. Bovendien vonden zij het leuk dat de naschoolse activiteiten anders waren ingestoken dan het volgen van reguliere lessen. De verscheidenheid aan activiteiten die aangeboden worden door de school werden ook gewaardeerd, zoals activiteiten rondom sport, creativiteit, dansen en bijles.

De leerlingen konden via een open vraag ook aangeven wat zij zouden willen aanpassen aan het naschoolse aanbod op hun school. Veelvuldig werd door de leerlingen aangehaald dat de activiteiten vaak nog na een volle lesdag plaatsvinden, waardoor zij lange dagen maken op school. Zij zouden de activiteiten graag op andere momenten of tijdens schooltijd geprogrammeerd zien. De activiteiten moeten daarom ook niet te lang duren, volgens meerdere leerlingen. Daarnaast vragen enkele leerlingen om vergoeding van gemaakte reiskosten voor deelname aan de activiteiten en zijn enkele leerlingen van mening dat de school meer aandacht moet besteden aan het promoten van het naschoolse aanbod onder de leerlingen. Een redelijk groot aantal leerlingen vraagt om meer verschillende soorten activiteiten, zoals sportlessen (basketbal, boksen, fitness, voetbal, volleybal, zwemmen, yoga, klimmen en korfbal), creatieve activiteiten (dansen, musea bezoeken, knutselen, uiterlijke verzorging, muziek en toneel), activiteiten gericht op vaardigheden zoals koken en activiteiten rondom leren, zoals het leren van een nieuwe taal of bijles.

Hoe ervaren de leerlingen de activiteiten van de verschillende aandachtsgebieden?

Er is ook gekeken naar de ervaringen van leerlingen met activiteiten op de verschillende aandachtsgebieden. Eerder is al vastgesteld dat de meeste leerlingen hebben deelgenomen aan activiteiten op het gebied van sport, kunst en creativiteit en leren. Voor deze drie activiteiten zijn de gemiddelde scores op de stellingen over de ervaring van leerlingen bekeken.

1) Sport

Leerlingen die hebben deelgenomen aan een sportactiviteit vonden deze vooral goed geregeld, vonden het leuk om deel te nemen en vonden dat de begeleider goed hielp. Deze top 3 is vergelijkbaar met de top 3 van de totale groep leerlingen. Opmerkelijk is dat leerlingen die hebben meegedaan aan een sportactiviteit, iets vaker dan gemiddeld aangeven dat zij hierna aan nog een activiteit zouden willen meedoen.

2) Kunst en creativiteit

De leerlingen die hebben meegedaan aan een activiteit rondom kunst en creativiteit, zijn wat meer dan gemiddeld van mening dat deze goed is geregeld. Daarnaast vinden zij ook iets meer dan gemiddeld dat de begeleider goed hielp. Verder geven zij vaker dan bij de andere groepen aan dat zij iets nieuws hebben geleerd door de activiteit dan gemiddeld. Net als bij de sportactiviteiten, lijkt het dat leerlingen die hebben deelgenomen aan een activiteit rondom kunst en creativiteit vaker dan gemiddeld willen deelnemen aan nog een activiteit.

3) Leren

Er is ook gekeken naar de ervaringen met activiteiten op het gebied van leren. De uitkomsten zijn vergelijkbaar met het gemiddelde. Wel geven de leerlingen vaker dan gemiddeld aan dat zij iets nieuws hebben geleerd door hun deelname aan activiteiten rondom 'leren'. Ondanks dat zij meer lijken te leren van deze activiteiten, vinden zij de activiteiten wel minder leuk dan bijvoorbeeld sportactiviteiten of kunst- en creativiteitsactiviteiten en zorgt deelnemen aan een leeractiviteit er minder vaak voor dat leerlingen aan nog een activiteit willen deelnemen dan sport-, kunst- en creativiteitsactiviteiten.

5.4 Mogelijke effecten van deelname aan het aanbod

Leerlingen zijn op twee manieren bevroegd over effecten van het aanbod. In de eerste plaats konden leerlingen die aan activiteiten hebben meegedaan aan de hand van een aantal stellingen aangeven wat zij zelf als effecten merkten van deze activiteiten. In de tweede plaats konden *alle* leerlingen een aantal stellingen beantwoorden die sociaal zelfvertrouwen en zelfvertrouwen op het gebied van prestatie meten. Op deze manier was een vergelijking mogelijk tussen leerlingen die wel, en leerlingen die geen gebruik hebben gemaakt van het naschoolse aanbod.

Welke effecten geven de leerlingen zelf aan?

Uit antwoorden van leerlingen die hebben meegedaan aan het naschoolse aanbod kan worden geconcludeerd dat leerlingen (in meer of mindere mate) **iets nieuws hebben geleerd** door hun deelname. Daarnaast zijn leerlingen over het algemeen eens met de stelling dat zij zich **meer zelfverzekerd voelen** nadat zij hebben meegedaan aan de activiteiten. Ook hebben de leerlingen **nieuwe vrienden gemaakt** tijdens de activiteiten.

Wat is het effect van deelname op het (sociaal) zelfvertrouwen van de leerling?

Bovenstaande resultaten komen terug bij een vergelijking tussen leerlingen die wel en leerlingen die niet hebben meegedaan aan het naschoolse aanbod. Leerlingen zijn gevraagd een aantal stellingen te beantwoorden over sociaal zelfvertrouwen en zelfvertrouwen op het gebied van prestatie. Er is geen samenhang gevonden tussen deelname aan naschools aanbod en zelfvertrouwen op het gebied van prestatie. Wel blijkt dat de leerlingen die hebben deelgenomen aan het naschoolse aanbod gemiddeld genomen een **hogere score hebben op sociaal zelfvertrouwen** dan leerlingen die niet hebben deelgenomen aan het aanbod ($p = 0.013$). Uit verdiepende analyses blijkt echter dat leerlingen met een hoger sociaal zelfvertrouwen ook (significant) **vaker deelnemen aan naschoolse activiteiten** ($p = 0.002$). Op basis van deze resultaten kan worden gesteld dat leerlingen die deelnemen aan naschoolse activiteiten, meer sociaal zelfvertrouwen hebben. Maar statistisch gezien is niet aangetoond dat deelname ook *leidt tot* meer sociaal zelfvertrouwen. Echter, zoals eerder genoemd geven leerlingen zelf aan **meer zelfverzekerd te zijn na deelname (wat vooral voorkomt bij activiteiten zoals meer over de wereld leren, meer over jezelf leren en met anderen omgaan)**. Dit lijkt erop te wijzen dat deelname bijdraagt aan meer sociaal zelfvertrouwen.

Verdere analyses laten zien dat frequentie van deelname en het aantal activiteiten waaraan een leerling deelneemt geen invloed heeft op de mate van sociaal zelfvertrouwen.

Extra – Hangt sociaal zelfvertrouwen samen met redenen om mee te doen aan naschools aanbod?

Het lijkt erop dat leerlingen met een hoger sociaal zelfvertrouwen meer belang hechten aan sociale redenen om deel te nemen aan naschoolse activiteiten dan leerlingen met een lager sociaal zelfvertrouwen, hoewel deze verschillen klein zijn. Een van de stellingen waarvoor dit verschil statistisch significant is ($p = 0.037$), is de reden dat vrienden/vriendinnen ook meedoen aan een activiteit.

6) Uitkomsten focusgroepen coördinatoren en docenten/mentoren

In de focusgroepen met coördinatoren en docenten/mentoren zijn de volgende onderwerpen besproken:

- De totstandkoming van het naschoolse aanbod
- De werving van leerlingen voor het naschoolse aanbod
- Leerlingtevredenheid over het naschoolse aanbod
- Effecten van het naschoolse aanbod

Deze onderwerpen kwamen ook naar voren in het theoretisch kader (zie hoofdstuk 4). Daarin werd gesteld dat de kwaliteit van het naschoolse aanbod en de (leerling)tevredenheid over het aanbod deels wordt bepaald door de manier waarop dit aanbod tot stand is gekomen. En dat deze kwaliteit en tevredenheid op hun beurt effect kunnen hebben op de emotionele, sociale en cognitieve ontwikkeling van leerlingen.

In het vervolg van dit hoofdstuk doen we verslag van de ervaringen van coördinator- en docent/mentorrespondenten en de inzichten die zij hebben opgedaan met betrekking tot het naschoolse aanbod. We kijken ook wat voor hen succesfactoren en knelpunten zijn, waarin de randvoorwaarden doorklinken om het naschoolse aanbod goed te laten draaien.

6.1 De totstandkoming van het naschoolse aanbod

Bij de totstandkoming van het aanbod spelen verschillende aspecten een rol. Wat wordt bijvoorbeeld gezien als het doel van het naschoolse aanbod? In hoeverre worden leerlingen betrokken bij het samenstellen van het aanbod? Er mag verondersteld worden dat deze leerlingbetrokkenheid van invloed zal zijn op de deelname. Als een school een activiteit organiseert waarvan leerlingen te kennen hebben gegeven dat zij hier behoefte aan hebben is de kans immers groot dat zij met deze activiteit zullen meedoen. En als scholen weten wat zij willen met hun naschoolse aanbod: op basis waarvan worden aanbieders dan geselecteerd? Deze onderwerpen worden in de volgende secties behandeld.

6.1.1 Doelen van het aanbod

“Wij zijn een praktijkschool en voor ons is burgerschap heel belangrijk, dat je leerlingen daar genoeg bagage voor mee geeft. Dat het volwaardige burgers zijn die zich staande kunnen houden in onze maatschappij”. (Coördinator CF1R1⁵)

“Ontdekken waar hun talenten liggen. Voor onze leerlingen is het namelijk niet allemaal weggelegd om naar een relatief dure activiteit als dansen te gaan. Ja, je kan het nu kosteloos aanbieden aan die leerlingen.” (Coördinator CF4R1)

Respondenten noemen diverse redenen om naschools aanbod voor hun leerlingen te organiseren. Deze komen grotendeels overeen met de doelen die het Ministerie van OCW heeft geformuleerd bij de lancering van het Programma School en Omgeving. Een eerste genoemde reden is dat het aanbod er is om leerlingen hun *talenten te laten ontdekken en verder te laten ontwikkelen*. Zo worden activiteiten gefaciliteerd die zich richten op verbreding (activiteiten waar leerlingen in eerste instantie zelf niet aan hadden gedacht) of verdieping (omdat leerlingen meer over een onderwerp willen leren of hun vaardigheden willen aanscherpen). Vooral in het kader van kansengelijkheid is dit voor een aantal respondenten een belangrijk doel: veel leerlingen komen uit milieus waar onvoldoende (financiële) middelen zijn om kinderen te laten sporten of mee te laten doen aan kunst en cultuuractiviteiten.

Een tweede genoemde reden is dat activiteiten bedoeld zijn voor het vergroten van de *sociale vaardigheden* van leerlingen. Het gaat hier om activiteiten waarbij leerlingen leren samen te werken, bijvoorbeeld teamsportactiviteiten zoals voetbal of basketbal of culturele activiteiten zoals het samen maken van een muurschildering of het toewerken naar een (toneel)uitvoering.

Een derde genoemde reden is dat het naschoolse aanbod leerlingen de gelegenheid biedt om zich op *emotioneel vlak te ontwikkelen*. Door succeservaringen op te doen krijgen leerlingen een gevoel van trots, wat een positieve uitwerking heeft op hun zelfvertrouwen en leerlingen ook meer zelfredzaam maakt. Wat betreft de sociale en emotionele

⁵ Respondenten waarvan citaten zijn gebruikt hebben wij aangeduid met een code: C=Coördinator, D=Docent, F*=Focusgroepnummer, R*=Respondentnummer. Op deze manier zijn respondenten van elkaar te onderscheiden. Voorbeeld: DF1R1 is **D**ocent in **F**ocusgroep **1** met docenten, **R**espondent **1**.

ontwikkeling van leerlingen wordt er tijdens de focusgroepen ook de link gelegd met burgerschap (zie bovenstaand citaat).

Een vierde reden die in de gesprekken terugkomt heeft betrekking op de *cognitieve ontwikkeling* van leerlingen. Naschoolse activiteiten kunnen bijdragen aan het vergroten van kennis (bijvoorbeeld via bijles activiteiten) en bewustwording over onderwerpen als gezondheid en social media-/internetgebruik.

Aan deze door het Ministerie van OCW geformuleerde doelen voegen respondenten toe dat het naschoolse aanbod ook wordt ingezet om leerlingen *een veilige haven* te bieden. Een groep leerlingen heeft hier behoefte aan omdat zij deze veilige haven thuis missen of niet kunnen vinden in de buurt waar zij wonen. Een aantal scholen richt voor dit doel ruimtes in waar leerlingen wat kunnen rondhangen en bijvoorbeeld bordspellen kunnen doen of kunnen tafeltennissen. In deze gevallen krijgen naschoolse activiteiten een buurthuisfunctie.

6.1.2 Leerlingenbetrokkenheid bij de samenstelling van het aanbod

"We hebben het wel een beetje geïnventariseerd waar de behoefte ligt. Bijvoorbeeld bijlessen Nederlands, dat is echt wel een behoefte onder leerlingen. Dat is een groepje dat heeft gezegd: wij willen een hoger niveau". (Coördinator CF1R1)

"Sommige dingen, daar mogen jullie als leerlingen iets van vinden, maar daar vinden wij als school ook iets van. De ene keer gaan we met jullie mee en de andere keer moeten jullie even met ons meegaan." (Coördinator CF3R1)

De meeste scholen betrekken op de een of andere manier leerlingen bij het samenstellen van het naschoolse aanbod. Soms gaat dat op een gestructureerde manier. Bijvoorbeeld door leerlingen te polsen via de leerlingenraad, tijdens reguliere lunches waar leerlingen en schoolleiding met elkaar aan tafel zitten, of via het uitzetten van een vragenlijstje onder leerlingen. Het gebeurt vaker dat leerlingen informeel wordt gevraagd wat school voor ze kan organiseren, zoals in gesprekjes tijdens de les of in de 'wandelingen'.

De activiteiten die leerlingen aandragen variëren. Veelal heeft het betrekking op vrije tijd-achtige activiteiten, bijvoorbeeld sport-, muziek- of kooklessen/workshops. Maar, zoals uit een van bovenstaande citaten blijkt, kunnen behoeftes van leerlingen ook meer

vakgericht zijn. In deze gevallen geven groepjes leerlingen te kennen graag bijlessen te willen volgen, bijvoorbeeld Nederlands, Duits, Wiskunde of Economie.

Respondenten geven aan dat scholen graag meegaan in verzoeken van leerlingen, omdat het naschoolse aanbod er is voor het plezier van leerlingen en scholen activiteiten willen organiseren die leerlingen leuk vinden. Echter, hier zitten ook grenzen aan. Volgens respondenten is het naschoolse aanbod er niet alleen voor 'de leuk', maar ook om leerlingen nieuwe ervaringen te laten opdoen en hen in aanraking te laten komen met dingen waar ze zelf nooit aan hadden gedacht. Zo dragen naschoolse activiteiten bij aan het verbreden van de horizon van leerlingen, bijvoorbeeld door musea of de Tweede Kamer te bezoeken, en aan het ontdekken van hun talenten. Vandaar dat scholen sturend willen blijven bij het samenstellen van (een deel van) hun naschoolse aanbod.

6.1.3 Het selecteren van aanbieders

"Wij werken al heel lang met een bepaalde aanbieder. Die weet precies wat wij nodig hebben, wat onze doelgroep is. En ze leveren gewoon altijd kwaliteit." (Coördinator/docent CF7R1)

"Wij hebben een pittige doelgroep, Je moet er wel tegen kunnen hè? Dus wij kijken ook heel erg naar aanbieders en wat de behoefte is van de leerling." (Coördinator CF2R2)

"Er wordt bij ons heel veel gebruik gemaakt van eigen personeel. Wij werken bijvoorbeeld met extra aanbod wat helemaal los staat van het curriculum. En dat zijn dan vaak hobby's van collega's die het leuk vinden om iets heel anders met leerlingen te gaan doen." (Coördinator CF4R2)

Bij het samenstellen van het extra aanbod hanteren scholen ieder hun eigen criteria bij het selecteren van aanbieders van activiteiten. Een eerste criterium dat vaak terugkomt in de focusgroepen, is dat aanbieders moeten *kunnen omgaan met de doelgroep*. Aanbieders moeten zich ervan bewust zijn dat de leeftijdscategorie weliswaar is afgebakend (12 tot 16/17-jarigen) maar dat er binnen deze leeftijdscategorie grote verschillen kunnen zijn tussen doelgroepen. Respondenten geven bijvoorbeeld aan dat een groep leerlingen uit het praktijkonderwijs een andere benadering en bejegening vereist dan een groep havo-

of vwo-leerlingen, bijvoorbeeld als het gaat om focus en de manier waarop leerlingen reageren als ze ergens niet tevreden over zijn.

Een tweede criterium is het kunnen garanderen van *continuïteit*. Een aantal respondenten wijst erop dat het belangrijk is dat uitvoerders een goede band weten op te bouwen met leerlingen, vooral als activiteiten uit meerdere bijeenkomsten bestaat en langduriger van aard zijn. Scholen (en hun leerlingen!) moeten er dan van op aan kunnen dat activiteiten worden uitgevoerd door 'herkenbare' gezichten, en dat niet iedere keer een ander iemand voor de groep verschijnt.

Een derde criterium is het bieden van *structuur*. Aanbieders kunnen een streepje voor hebben als zij activiteiten verzorgen waar een bepaalde opbouw in zit of een 'kop en staart' bevatten. Dit zorgt er namelijk voor dat leerlingen toewerken naar een eindproduct en kunnen 'groeien' in hun ontwikkeling. Voorbeelden hiervan zijn het organiseren van een kookevenement, het toewerken naar een toneeluitvoering of het aanbieden van een leerlijn. Als praktisch voordeel heeft het bieden van structuur dat leerlingen gestimuleerd worden om naar de activiteit te blijven komen.

Een vierde genoemd criterium is het bieden van maatwerk, waarbij *de doelen/visie van school* met betrekking tot het selecteren van activiteiten aanbod leidend zijn. Zo heeft een school een aanbieder expliciet geïnstrueerd om in de activiteit (het maken van een muurschildering) een samenwerkingselement in te bouwen om de dynamiek tussen leerlingen, die stroef verliep, in positieve zin te doen kantelen. Ook letten scholen erop dat activiteiten dusdanig zijn ontworpen dat leerlingen succeservaringen kunnen op doen, zodat hun zelfvertrouwen een 'boost' krijgt.

Een laatste criterium heeft te maken met de *(werk)vorm van activiteiten*. Activiteiten moeten niet een kopie zijn van wat er al op school wordt gegeven, maar juist in een andere vorm worden gegoten, bijvoorbeeld in een spelvorm. Het gaat hier vooral om aanbod dat is gericht op de cognitieve ontwikkeling van leerlingen zoals taal- of rekenlessen.

Met genoemde criteria in de hand komen scholen vaak uit bij óf externe aanbieders waar al langere tijd mee wordt samengewerkt óf eigen medewerkers, vaak docenten maar ook een receptiemedewerker (dansles) of conciërge (Office-lessen). Respondenten lichten

deze keuze toe door te wijzen op de bekendheid die deze aanbieders/uitvoerders hebben met de doelgroep en de bekendheid met hun werkwijze. Men 'weet wat je aan ze hebt' en er is vertrouwen dat de uitvoering van activiteiten 'in goede handen is'. Bij de inzet van eigen medewerkers wordt hieraan toegevoegd dat zij zeer geschikt omdat zij de leerlingen kennen en zij activiteiten verzorgen op onderwerpen waar zij zelf gepassioneerd en enthousiast over zijn (veelal hobby's van medewerkers). Bij externe aanbieders waar nog niet eerder mee is samengewerkt, informeren respondenten zich van tevoren zo goed mogelijk door bijvoorbeeld oriënterende gesprekken te voeren of door referenties bij anderen op te vragen.

6.2 De werving leerlingen voor het naschoolse aanbod

"Het is belangrijk voor pubers als ze weten waar het voor is. Dus in eerste instantie is het heel abstract zo van: die Moneyways-activiteit zal wel iets met geld zijn. Maar dan zeg ik tegen ze: 'Of je nu wel of geen economie hebt, je moet later wel economisch kunnen denken.' Dus echt met het oog op financiële zelfredzaamheid. Dan komen ze wel van: 'Oh ja, Dat is eigenlijk wel heel nuttig.' Ik merk dat mijn collega's dat ook doen. Die dan die context schetsen van: dit doen we met dit en dit doel." (Coördinator CF3R1)

"Er zijn altijd leerlingen die wel willen meedoen. Maar ook een groot deel niet. Maar dan probeer ik altijd, en dat lukt eigenlijk altijd, de ouders mee te krijgen. En dan wel van op het gevoel, hè? Zo van: 'We zien dat je hier tegenaan loopt. Is het niet fijn dat je daar wat extra hulp bij krijgt? Dan kunnen we samen naar een beter cijfer werken.' Meestal is dan de bereidwilligheid wel een stuk groter en komen leerlingen uiteindelijk toch wel. (Docent, DF1R2)

"Sommige modules worden echt overtekend. Ja, dat leerlingen dan van elkaar horen: dat is supergaaf, dat moet je echt doen, moet je gedaan hebben." (Coördinator CF4R1)

Er zijn volgens respondenten verschillende redenen waarom leerlingen zich inschrijven voor naschoolse activiteiten. Ten eerste doet een groep leerlingen mee omdat zij *intrinsiek gemotiveerd* zijn. In dit geval organiseert school activiteiten waar leerlingen vanuit zichzelf graag aan deelnemen. Dit kan 'toeval' zijn, omdat school iets organiseert wat leerlingen leuk vinden om te doen. Maar het kan ook zijn dat school leerlingen actief betreft bij het samenstellen van het naschoolse aanbod en ingaat op de wensen van leerlingen om bepaald aanbod te verzorgen (zie ook 6.1.3). In het geval van intrinsieke

motivatie zijn er nauwelijks wervingsinspanningen nodig: leerlingen komen er vanzelf op af.

Een belangrijke manier om leerlingen te enthousiasmeren om deel te nemen aan het naschoolse aanbod, is de *inzet van docenten/mentoren*. In veel gesprekken komt de sleutelrol terug die zij hierin vervullen. Docenten/mentoren hebben vanwege hun (bijna) dagelijkse omgang met leerlingen de mogelijkheid om een goed beeld van hen te vormen. Met deze kennis op zak kunnen zij met enthousiasme en betrokkenheid leerlingen overhalen en motiveren om zich voor activiteiten in te schrijven. Bijvoorbeeld door leerlingen te zeggen dat een bepaalde activiteit goed bij hen past of door hen uit te dagen of nieuwsgierig te maken iets nieuws te leren. Zoals uit bovenstaande citaten blijkt, is daarbij van groot belang dat docenten/mentoren ook context geven waarom zij bepaalde activiteiten passend of nuttig vinden voor leerlingen, en daar eventueel ook de ouders bij betrekken. Dit blijkt te werken. Respondenten zien dat door een combinatie van enthousiasme, betrokkenheid, het bieden van context en -indien nodig- het inschakelen van ouders, het docenten/mentoren lukt om leerlingen over te halen mee te doen met het naschoolse aanbod.

Een derde manier die volgens respondenten de deelnamebereidheid van leerlingen positief prikkelt, is de *invloed van medeleerlingen*. Deze kan voortkomen uit ervaringen met een activiteit. In dit geval kunnen leerlingen zo enthousiast zijn over iets wat zij hebben gedaan, dat zij hiervoor reclame maken bij hun medeleerlingen. De keuze voor een activiteit kan ook gebaseerd zijn op groepsgedrag. Er is een groep leerlingen die niet zozeer voor een activiteit kiest vanwege intrinsieke redenen, maar meer omdat hun vrienden/vriendinnen hier ook heen gaan.

Een vierde reden voor leerlingen om mee te doen aan het naschoolse aanbod is dat deelname *kosteloos* is. Een aantal respondenten communiceert dit ook expliciet naar leerlingen toe. Hier komt het thema kansengelijkheid naar voren. Want door activiteiten kosteloos aan te bieden, worden bijvoorbeeld sport- en/of kunst-culturele activiteiten opeens bereikbaar voor leerlingen die afkomstig zijn uit financieel kwetsbare milieus.

Verder *promoten* scholen het naschoolse aanbod onder leerlingen via posters, flyers en/of filmpjes. Een enkele school schakelt hiervoor een aansprekend iemand in, zoals een

bekende muzikant die in een filmpje het naschoolse aanbod aanprijst. Leerlingen blijken hier gevoelig voor.

Hoewel scholen bij het naschoolse aanbod de keuzevrijheid van leerlingen hoog in het vaandel hebben staan, wijzen sommige respondenten erop dat hun school grenzen stelt en ook een mate van verplichting heeft ingevoerd. bijvoorbeeld door naschools aanbod te plannen in de vrije roosterruimte of door deelname aan onderdelen verplicht te maken omdat een school het belangrijk vindt dat alle leerlingen hieraan meedoen. In deze gevallen hoeven leerlingen niet te worden geworven, omdat van hen wordt verwacht dat zij aanwezig zullen zijn.

6.3 Leerlingtevredenheid over het naschoolse aanbod

"Wij hebben altijd de NS hier op school. Die komen een verhaal doen en je weet gewoon: die leerlingen zijn helemaal enthousiast. Het spreekt gewoon aan hoe zij het brengen, ook al zijn het echt serieuze onderwerpen zoals vandalisme in de trein. Daar zijn leerlingen echt wel van onder de indruk." (Coördinator CF2R3)

"Het enthousiasme van de mensen die ermee bezig zijn, is heel belangrijk. Ik heb bijvoorbeeld een jonge geschiedenis collega en die biedt dan een aantal extra lessen aan. Die gaan over de riddertijd en zo. Die gaat daar vanzelf enthousiast over praten en verkleedt zich ook in een ridderpak." (Coördinator CF4R2)

"Waar leerlingen vooral enthousiast over zijn, zijn de sportactiviteiten. Daar worden ze heel blij van." (Coördinator CF2R1)

Scholen peilen op verschillende manieren de leerlingtevredenheid over het naschoolse aanbod. Zo vinden er reflecties/evaluaties plaats tijdens de mentorles, of wordt leerlingen gevraagd een vragenlijstje in te vullen. Er wordt ook gepeild in een meer informele sfeer, bijvoorbeeld tijdens gesprekjes in de 'wandelingen'.

Over het algemeen zijn leerlingen (heel) tevreden over het aanbod, aldus de respondenten. En als ze dat niet zijn, dan geven ze 'ongefilterd' hun mening, volgens een van de docenten die ook coördinator is.

De factor die volgens respondenten van groot, misschien wel van het grootste belang is om een activiteit succesvol te laten verlopen, zijn het *enthousiasme en de uitstraling van*

degene die het geeft. Dit blijkt aanstekelijk te werken op leerlingen. Het is dus niet zonder reden waarom scholen er bij de selectie van aanbieders op letten dat activiteiten worden verzorgd door mensen die weten hoe zij met de doelgroep moeten omgaan. Goede uitvoerders, die zowel externe aanbieders als eigen medewerkers kunnen zijn, maken leerlingen enthousiast en zorgen ervoor dat leerlingen graag naar hun activiteit (blijven) komen.

Een andere factor die een rol speelt bij de tevredenheid over het aanbod is de *inhoud van de activiteit*. Als leerlingen het gevoel hebben dat zij daadwerkelijk iets opsteken tijdens een activiteit, wordt hun intrinsieke motivatie om mee te doen verder gestimuleerd. Tevredenheid in relatie tot de inhoud kan er ook in gelegen zijn dat leerlingen deelnemen aan activiteiten die anders zijn dan wat zij doorgaans op school krijgen. Coördinatoren van havo/vwo-scholen merken bijvoorbeeld op dat hun leerlingen, die tijdens reguliere lessen vooral 'denk'-vakken aangereikt krijgen, graag meedoen aan 'doe'-activiteiten zoals koken of haken en breien.

Een derde genoemde factor die van invloed kan zijn is de *(werk)vorm van de activiteit*. Hier gaat het om de manier waarop een activiteit wordt aangeboden. Zo spreekt het leerlingen aan als activiteiten in spelvorm worden gegeven omdat ze zo op een andere manier kennis kunnen nemen van bijvoorbeeld leerstof zoals taal- en rekenstof. Tevredenheid over de vorm kan ook betrekking hebben op de locatie en de kwaliteit van de materialen die worden gebruikt. Leerlingen beleven er meer plezier aan als zij bijvoorbeeld kunnen sporten in een nette sportzaal die is voorzien van professionele spullen.

6.4 Effecten van het naschoolse aanbod

"Een aantal van onze leerlingen doet mee aan het Excelsior project en worden begeleid in het begeleiden en trainen van de kleinere jongens. Dat is heel leerzaam, zowel voor leerlingen die heel sociaal zijn als voor leerlingen die misschien wat minder sociaal zijn. Ze worden trotser, ervaren dat ze iets kunnen. En dat ze betekenis hebben. Ze voelen dat ze competent zijn in iets. Onze leerlingen is al zo vaak verteld wat ze niet kunnen in het onderwijssysteem. Maar met dit soort projecten krijgen ze weer een positieve ervaring, een positieve boost." (Docent, DF2R2)

"Een redelijk grote groep maakt een voorstelling en gaat ook optreden in het theater. Dan zie je leerlingen op een totaal andere manier. Sommigen zijn redelijk op zichzelf of redelijk verlegen, doen gewoon hun ding hier op school en dan zie je ze helemaal stralen op het podium. Net als het open podium dat meer muziekgericht is, dan zie je ze ook helemaal stralen. En andere leerlingen zien ze ook op een andere manier. Wat diegene kan en wat diegene doet. Dat vind ik hartstikke gaaf."

(Docent DF4R2)

"Vorig jaar ben ik met bovenbouwleerlingen naar het Rijksmuseum in Amsterdam geweest. Die leerlingen zaten van tevoren zo van: 'Ja, nou museum...'. Maar het was fantastisch. Leerlingen hadden nooit gedacht dat ze schilderijen mooi zouden vinden. De intrinsieke motivatie wordt dan wel geprikkeld. Ze hebben het er nu nog over. En onze leerlingen hebben zulke mooie complimenten gehad van de mensen van het Rijksmuseum. Die zeiden aan het einde van de dag: 'Jullie hebben het fantastisch gedaan'." (Coördinator, CF1R1)

"We hebben de aanbieder van teken- en schilderlessen gevraagd om leerlingen te laten samenwerken. Leerlingen moesten toen samen een muurschildering maken, iets van hun gezamenlijk, wat ze opleveren aan de school. En je merkte dat de sfeer direct omsloeg, Zo van: 'Dit is van ons, ons werk.' In plaats van te focussen op de verschillen die ze normaal zien, zagen leerlingen nu juist de overeenkomsten. Van: 'Oh, jij bent ook Feyenoordfan.'" (Coördinator, CF3R1)

Respondenten zien dat het naschoolse aanbod veel positieve effecten heeft op deelnemende leerlingen. Als leerlingen succeservaringen opdoen tijdens activiteiten, dan ervaren zij *trots* en groeit ook hun *zelfvertrouwen*. Respondenten merken verder dat leerlingen *socialer ingesteld* raken. Zij ontwikkelen sociale vaardigheden omdat zij bijvoorbeeld met anderen moeten samenwerken en/of iets voor een ander doen (naast bovenstaande voorbeelden, hebben leerlingen van een school bijvoorbeeld gekookt voor mensen van de Voedselbank). Verder kan het naschoolse aanbod zorgen voor *kennisverrijking en interesseverbreding* en kan het positief bijdragen aan de *algemene motivatie* van leerlingen.

Een belangrijk effect dat respondenten verder zien, is dat het naschoolse aanbod de *'sense of belonging'* (het gevoel tot een groep of gemeenschap te behoren) van leerlingen stimuleert. Coördinatoren en docenten/mentoren hebben de indruk dat de binding met school wordt versterkt omdat leerlingen zich door het naschoolse aanbod gezien en erkend voelen, en zich serieus voelen genomen (bijvoorbeeld omdat hun

inspraak in de samenstelling van het aanbod ook daadwerkelijk wordt gehonoreerd). Volgens respondenten is dit van groot belang voor deze groep jongeren. Een concrete uiting van een sterkere binding met school is dat leerlingen meer uitstralen dat school een fijne plek is om (langer) te zijn. Ook de binding met medeleerlingen lijkt sterker te worden. Dit gebeurt niet alleen met klasgenoten, maar respondenten zien dit ook gebeuren met leerlingen uit andere klassen. Het naschoolse aanbod zorgt er in deze gevallen voor dat leerlingen hun netwerk vergroten.

Het naschoolse aanbod heeft niet alleen effect op leerlingen. Ook docent-/mentorrespondenten die actief betrokken zijn bij het naschoolse aanbod, bijvoorbeeld omdat zij zelf activiteiten organiseren, merken dat het aanbod voor henzelf positieve veranderingen teweegbrengt, vooral in hun omgang met leerlingen. Zo leren zij hun leerlingen beter kennen (en andersom) omdat zij tijdens activiteiten hun leerlingen op een andere manier meemaken. Dit zorgt voor een soort band van vertrouwen waarbij leerlingen eerder vragen durven te stellen en dingen willen delen. Daarnaast lijken leerlingen eerder geneigd om iets aan te nemen van of te luisteren naar docenten die zij ook zien tijdens naschoolse activiteiten.

Respondenten zien dat het naschoolse aanbod effect heeft op leerlingen die aan het programma meedoen. Men is echter terughoudend om een vergelijking te maken met leerlingen die niet meedoen. Daar zou in hun ogen met een onderzoekersblik naar gekeken moeten worden om er onderbouwde uitspraken over te kunnen doen.

6.5 Het naschoolse aanbod: succesfactoren en knelpunten

Als afsluiting van de focusgroepen is respondenten gevraagd welke succesfactoren en knelpunten zij kunnen noemen op basis van hun ervaringen met naschoolse activiteiten. Daarmee schetsen zij ook randvoorwaarden voor het succesvol laten verlopen van het naschoolse aanbod.

6.5.1 Succesfactoren

"Dat je leerlingen bewust maakt dat ze ook andere kwaliteiten hebben waar ze vaak niet van bewust zijn. En dat ze die dan verder kunnen ontwikkelen." (Docent, DF3R1)

"Misschien wel de allerbelangrijkste succesfactoren zijn de persoon die voor de groep staat en het enthousiasme van de leerlingen." (Coördinator CF5R1)

Respondenten noemen verschillende factoren die een rol spelen bij het slagen van het naschoolse aanbod. Een succesfactor die steeds terugkomt in de gesprekken is het *enthousiasme, de bevlogenheid, de uitstraling en de betrokkenheid van professionals* die zich voor het naschoolse aanbod inzetten. Dit kunnen mensen zijn die activiteiten uitvoeren, zoals medewerkers van externe aanbieders of eigen personeel, maar ook coördinatoren, docenten, mentoren en leerlingbegeleiders die open staan voor suggesties van leerlingen en het vermogen hebben om leerlingen over de drempel te helpen om zich voor activiteiten in te schrijven. Een tweede succesfactor zijn de *financiële middelen* die voor het naschoolse aanbod beschikbaar zijn en het überhaupt mogelijk maken om het naschoolse aanbod met al haar positieve effecten te organiseren en uit te voeren. In het verlengde hiervan wordt als derde factor genoemd dat het naschoolse aanbod scholen de mogelijkheid geeft om een *rijk aanbod met laagdrempelige activiteiten* te verzorgen waar leerlingen gemotiveerd voor zijn om aan mee te doen, waar leerlingen zelf niet aan hadden dachten en/of die voor een groep leerlingen anders (financieel) onbereikbaar zou zijn.

6.5.2 Knelpunten

"We zitten met personeelstekort en ik heb aan mijn team gevraagd: 'Goh, wie zou aan willen sluiten voor de naschoolse activiteiten?' Dat is lastig, hè? Mensen zitten al vol met hun eigen pakketjes. Ik heb het gevraagd. Maar er is geen animo voor." (Coördinator CF1R1)

"Bij het basketbal, daar zit een sociaal vaardigheidsdoel achter. Daar is het heel gestructureerd en daar hebben we weinig gedoe mee gehad. Maar met die buurthuisactiviteit, waar het veel minder gestructureerd is, is dat wel lastiger. Je krijgt wat sneller chaos. Kinderen gaan misschien achter elkaar aan rennen, duwen, stoeien. En daar vinden onze docenten ook meer van. Leerlingen die wij schorsen, mogen die wel naar die activiteit? De aanbieder zegt van wel, want ze zijn niet bij hen geschorst. Maar die activiteit is wel binnen onze school." (Coördinator CF6R1)

"We vinden dat alles gemengd moet kunnen. Maar ja, jongens uit leerjaar 3, die waren super enthousiast over fitness en hebben zich volop ingeschreven. Dus ja, dat wordt dan een

groep van 15 jongens uit leerjaar 3, waardoor sporten voor een jongen uit leerjaar 1 of een meisje uit leerjaar 2 wel een drempel wordt. (Coördinator CF7R1)

Respondenten ervaren diverse knelpunten met betrekking tot het naschoolse aanbod. Deze zijn te onderscheiden naar a) de organisatie van het aanbod b) de samenstelling van het aanbod en c) de uitvoering van het aanbod.

Het punt dat voor respondenten het meest knelt betreft de organisatie van het aanbod, met name de vraag wie van de schoolmedewerkers welke taken op zich kan nemen. Waar wellicht werd verwacht dat het naschoolse aanbod de werkdruk voor docenten zou verminderen, blijkt de *workload* voor (een deel van de) docenten en mentoren juist toe te nemen. Dit komt omdat naschoolse activiteiten ook meer inzet vraagt: docenten en mentoren spelen een zeer belangrijke rol bij de werving van leerlingen, een aantal docenten en mentoren organiseert zelf activiteiten en bereiden deze voor, en bij een aantal activiteiten is begeleiding vanuit school nodig, bijvoorbeeld de veiligheid van leerlingen te garanderen of om orde te houden. Er wordt van docenten en mentoren dus veel extra inspanning gevraagd. Over het algemeen doen zij dit met plezier, niet in de laatste plaats omdat activiteiten bijvoorbeeld appelleren aan hun eigen passie. De vraag voor respondenten is echter hoeveel rek er bij docenten en mentoren aanwezig is: ook betrokkenheid en good will kennen hun grenzen. En als eigen medewerkers wegvallen dan zou het naschoolse initiatief wel eens als een kaartenhuis in elkaar kunnen vallen. Een tweede knelpunt dat gerelateerd is aan de organisatie is de *roostering van activiteiten*. Het is een heel gepuzzel om naschoolse activiteiten in te passen en rekening te houden met tijden die zowel voor leerlingen als docenten/mentoren gunstig is. Daarbij komen ook nog onvoorziene omstandigheden: als er bijvoorbeeld plotselinge uitval is van een aantal uren vlak voor een activiteit begint, komen leerlingen dan nog wel opdagen?

Een tweede set knelpunten heeft te maken met de samenstelling van het aanbod. Zo heeft een aantal scholen behoefte aan meer kennis hoe zij *leerlingen structureel kunnen betrekken* bij het samenstellen van het aanbod. Dit blijkt lang niet overal zo te zijn en in hier gaan scholen af op hun indrukken wat leeft onder leerlingen of halen ze informatie ad hoc op bij leerlingen. Zoals eerder naar voren kwam, is het van belang om leerlingen te betrekken, omdat zij zich dan serieus genomen voelen, meer binding krijgen met school en eerder geneigd zijn deel te nemen als er activiteiten worden georganiseerd waar zij zelf om verzocht hebben. Een ander knelpunt is de *afstemming tussen regulier en extra*

aanbod. Coördinatoren en andere betrokkenen moeten er goed op letten dat er nauwelijks tot geen overlap is tussen deze twee. Extra aanbod moet zijn meerwaarde hebben, aldus respondenten. Een knelpunt dat eveneens gerelateerd is aan de samenstelling van het aanbod, is de *inhoud van sommige activiteiten*. Zo verhalen een aantal respondenten dat voorlichtingsactiviteiten over bijvoorbeeld seksualiteit in het algemeen of over LHBTIQ+-personen niet goed vallen bij een deel van de leerlingen. Scholen komen dan voor de vraag te staan in hoeverre het zinvol is om dergelijke activiteiten nog te blijven organiseren als het averechts lijkt te werken.

Een derde genoemde groep knelpunten heeft te maken met de uitvoering van het aanbod. Het kan bijvoorbeeld tijdens de uitvoering gebeuren dat er *tussen school en externe aanbieders verschillen in opvattingen* zijn over gedragsregels en de concrete toepassing hiervan. Moeten aanbieders de gedragsregels van school hanteren of juist niet? Een meerwaarde van naschoolse activiteiten is dat het anders is dan school. Betekent dit dan ook dat leerlingen zich anders mogen gedragen dan tijdens reguliere schooluren? Uit een van bovenstaande voorbeelden blijkt dat de aanbieder lossere opvattingen heeft, maar het kan ook voorkomen dat een aanbieder er strengere regels op nahoudt dan school. Is het in deze gevallen mogelijk om tot een vergelijk te komen waarin beide partijen zich kunnen vinden? Een andere uitdaging die tijdens de uitvoering naar voren komt is *de toegankelijkheid van activiteiten*. Zoals uit een van bovenstaande citaten blijkt, kan het gebeuren dat een specifieke groep leerlingen de overhand krijgt bij een activiteit, waardoor andere leerlingen zich niet meer welkom kunnen voelen. Hoe kun je in dit geval een activiteit toegankelijk houden voor al je leerlingen? Een ander toegankelijkheidsknelpunt gaat over leerlingen die geschorst zijn: mogen deze nog wel meedoen aan activiteiten? Respondenten geven aan dat er aan de ene kant wel iets voor valt te zeggen omdat je wilt dat leerling toch nog enigszins binding houden met school. Anderzijds voelt het ook oneerlijk als een geschorste leerling wel mag 'meeprofiteren' van het naschoolse aanbod.

6.6 Bevindingen uit de focusgroepen

In dit hoofdstuk hebben we ervaringen en inzichten van coördinatoren en docenten/mentoren met het naschoolse aanbod opgetekend aan de hand van de volgende onderwerpen: de totstandkoming van het naschoolse aanbod, de werving van leerlingen voor het naschoolse aanbod, de leerlingtevreden over het naschoolse

aanbod en de effecten van het naschoolse aanbod op leerlingen en docenten. Ook hebben we gezien wat respondenten beschouwen als succesfactoren en tegen welke knelpunten zij aanlopen.

De verhalen van coördinatoren en docenten/mentoren overziend schetsen wij het volgende beeld over het naschoolse aanbod. Respondenten zien dat naschoolse activiteiten positieve effecten hebben op leerlingen: leerlingen voelen meer 'sense of belonging' (binding met school en met medeleerlingen), krijgen meer zelfvertrouwen, ontwikkelen hun sociale vaardigheden, leren hun talenten beter kennen, en verdiepen en verbreden hun kennis. Respondenten zien ook dat de band tussen docenten/mentoren die actief betrokken zijn bij het naschoolse aanbod en leerlingen meer diepgang krijgt: leerlingen hebben meer durf om op hen af te stappen als zij vragen hebben, delen vaker wat hen bezighoudt en bewegen ook beter mee met wat een docent of mentor van ze vraagt. Het wederzijds vertrouwen tussen leerlingen en actieve docenten/mentoren lijkt dus versterkt te worden. Deze door respondenten waargenomen effecten wijzen in de richting dat de aangeboden activiteiten bijdragen aan de door school genoemde doelen van het naschoolse aanbod, namelijk het bevorderen van de sociale, emotionele, cognitieve en talentontwikkeling van leerlingen. Het is hierbij van belang ook te vermelden dat leerlingen kosteloos kunnen meedoen aan het naschoolse aanbod, wat de kansengelijkheid onder jongeren helpt te vergroten.

Genoemde resultaten komen echter niet vanzelf. Er is een aantal omstandigheden/voorwaarden die ervoor zorgen dat het naschoolse aanbod tot wasdom kan komen.

Om te beginnen moeten leerlingen gestimuleerd worden om aan naschoolse activiteiten mee te doen. Zonder deelname gaan activiteiten immers überhaupt niet door. Er lijken twee wegen te zijn om leerlingen enthousiast te maken en te werven. Een eerste weg loopt via *intrinsieke motivatie*. Als activiteiten leerlingen aanspreken, dan is de kans groter dan zij meedoen. We zien dan ook dat een aantal scholen leerlingen formeel of informeel betrekken bij de samenstelling van het aanbod om het aanbod beter af te stemmen op voorkeuren van leerlingen. Respondenten vullen daarop aan dat als leerlingen worden betrokken, zij zich ook gezien en serieus genomen voelen (helemaal als een gewenste activiteit uiteindelijk ook tot het aanbod gaat behoren). Voor deze (leeftijds)groep jongeren is dit van groot belang. Een tweede weg loopt via docenten en mentoren. Deze

weg is vooral van belang bij activiteiten waar leerlingen zich in eerste instantie niet voor willen inschrijven, om wat voor reden dan ook. Docenten en mentoren blijken de weifeling en weigering bij leerlingen weg te kunnen nemen door hen op een enthousiaste, betrokken en coachende manier context te geven waarom zij vinden dat een bepaalde activiteit geschikt of passend is voor een leerling. Het komt ook voor dat ouders bij dit proces worden betrokken, bijvoorbeeld als het gaat om bijlessen.

Om het naschoolse aanbod een succes te laten worden moet de kwaliteit van het aanbod op orde zijn. Scholen sleutelen hier in de voorbereiding aan door vooraf te checken of aanbieders aan bepaalde voorwaarden voldoen, zoals het kunnen omgaan met de doelgroep, het bieden van activiteiten waarin een opbouw en structuur is ingebouwd, en het stroken van de doelen van school met die van aanbieders. Bij de selectie van aanbieders speelt vertrouwen een belangrijke rol: scholen gaan veelal in zee met externe aanbieders waar al langer mee wordt samengewerkt, of zij zetten eigen personeel in om activiteiten te verzorgen. Als we kijken naar de criteria die scholen hanteren, dan zien wij de SAFE-kenmerken⁶ terugkomen (zie hoofdstuk 4 Theoretisch Kader). Bijvoorbeeld dat activiteiten een opbouw/structuur moeten hebben (Sequenced), dat leerlingen geactiveerd worden met bepaalde werkvormen (Active) en dat het duidelijk is wat het doel van activiteiten is (Explicit). Tegelijkertijd constateren wij dat SAFE-kenmerken verspreid en gedeeltelijk worden ingebracht en geen van de scholen deze kenmerken integraal en expliciet toepast in het selecteren van aanbieders en activiteiten. Eén criterium dat door veel scholen als cruciaal wordt beschouwd is het kunnen omgaan met de doelgroep. Dit criterium komt bij de SAFE-kenmerken niet duidelijk naar voren en is dus op te vatten als een aanvulling op het SAFE-model. De kwaliteit van het aanbod heeft volgens respondenten ook te maken met de breedte van het aanbod. Een breed aanbod biedt leerlingen immers de kans om talenten te ontdekken en is er ook een grotere kans dat er iets tussen zit wat leerlingen aanspreekt.

Uiteindelijk is uitvoering 'the proof of the pudding in the eating'. De uitvoering van activiteiten is bepalend voor de tevredenheid over deze activiteiten. De factor die volgens respondenten misschien wel van het grootste belang is, zijn het enthousiasme en de uitstraling van degene die het geeft. Goede uitvoerders (externe aanbieders of eigen

⁶ SAFE staat voor activiteiten die Sequenced, Active, Focused en Expliciet zijn. Buiten- of naschoolse programma's die aan deze kenmerken voldoen blijken de meeste efficiënte programma's te zijn (Durlak e.a. 2010).

medewerkers), maken leerlingen enthousiast en zorgen ervoor dat leerlingen graag naar hun activiteit (blijven) komen. Andere factoren die een rol spelen bij de tevredenheid over het aanbod zijn de inhoud en de (werk)vorm van de activiteit.

Een steeds terugkomend onderwerp dat van grote invloed lijkt op het welslagen van het naschoolse aanbod is de menselijke factor. Telkens weer spreken respondenten van actieve, bevlogen en betrokken collega's en externe partijen die leerlingen enthousiasmeren, inspireren en aansporen om hun grenzen te verkennen en te verleggen. En hiermee komen we op het belangrijkste knelpunt van het naschoolse aanbod, namelijk de organiseerbaarheid van inzetbaarheid. Docenten en mentoren zitten vaak overvol met het uitvoeren van hun basistaken. Dankzij hun passie en gedrevenheid zetten zij zich ook nog in voor het naschoolse aanbod, of het nu gaat om het werven van leerlingen voor activiteiten, het aanwezig zijn bij activiteiten of het zelf uitvoeren en verzorgen van activiteiten. Deze kracht een energie is meteen ook een achilleshiel. De vraag is namelijk hoeveel rek er aanwezig is: ook betrokkenheid, good will en positieve energie kennen hun grenzen. De zorg bestaat dat als de werkdruk te hoog wordt en eigen medewerkers wegvallen, het naschoolse initiatief wel eens als een kaartenhuis in elkaar zou kunnen storten. Andere knelpunten die bijvoorbeeld te maken hebben met de roostering, de samenstelling van het aanbod of de uitvoering van activiteiten zijn dan niet meer aan de orde, omdat er dan nog weinig over is om knelpunten te laten ontstaan. Maar dan worden ook de successen misgelopen.

7) Conclusies en aanbevelingen

7.1 Inleiding

Dit onderzoek naar naschools aanbod binnen de lokale coalitie VO Rotterdam en omgeving is ingegeven door de erkenning dat jongeren niet alleen in de klas leren, maar ook buiten de schoolomgeving waardevolle ervaringen opdoen. Echter, niet alle jongeren hebben gelijke toegang tot buitenschoolse activiteiten, wat kan leiden tot ongelijkheid in kansen. Het Ministerie van OCW lanceerde daarom het programma School en Omgeving met als doel deze kloof te dichten door meer leerlingen toegang te bieden tot extra aanbod dat aansluit bij lokale behoeften in een veilige omgeving en jongeren motiveert. Het onderzoek, uitgevoerd door onderzoeksbureau Risbo, heeft waardevolle inzichten opgeleverd met betrekking tot het extra aanbod op de VO-scholen. In dit afsluitende hoofdstuk zullen de belangrijkste conclusies en aanbevelingen de revue passeren. In het onderzoek stond de volgende onderzoeksvraag centraal:

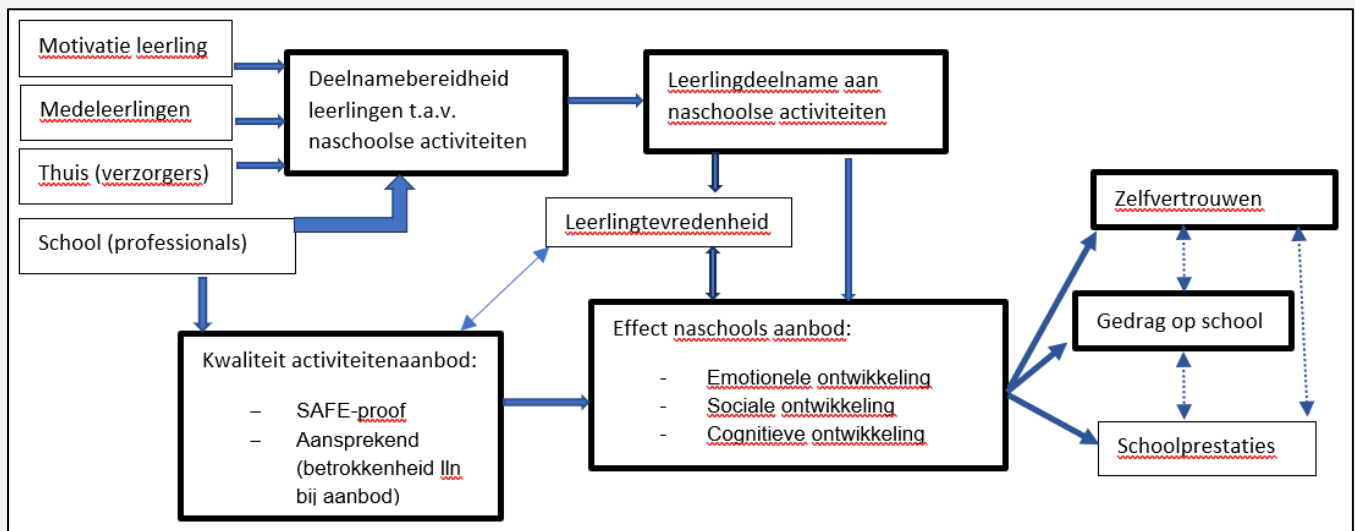
Wat zijn succesfactoren en knelpunten van het naschoolse aanbod dat door scholen van de lokale coalitie VO Rotterdam e.a. wordt verzorgd?

Om deze centrale vraag te beantwoorden zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- 1) Welke factoren bevorderen en welke factoren belemmeren de leerlingendeelname aan naschoolse activiteiten?
- 2) Welke factoren bevorderen en welke factoren belemmeren de (uitvoerings)kwaliteit van naschoolse activiteiten?
- 3) In hoeverre helpt het naschoolse aanbod het welzijn van de leerlingen te verbeteren?

De onderzoeksvragen zijn beantwoord langs de lijnen van een theoretische kader dat is geformuleerd om de samenhang tussen deelnamebereidheid, -tevredenheid en -effecten helder te krijgen. Dit theoretisch kader is in figuur 1 gevisualiseerd in de vorm van een theoretisch model.

Figuur 1 De samenhang tussen (deelname aan) naschoolse activiteiten, schoolgedrag en -prestaties: een theoretisch model⁷

In het model wordt onder 'Kwaliteit activiteiten' gerefereerd aan SAFE. Durlak, Weissberg en Pachan (2010) noemen op basis van een review van 69 naschoolse programma's in de Verenigde Staten vier kenmerken van effectieve programma's, samengevat in de afkorting SAFE:

- Sequenced: professionals gebruiken een samenhangende, gecoördineerde reeks activiteiten om de doelstellingen met betrekking tot de ontwikkeling van vaardigheden te bereiken. Het kan bijvoorbeeld gaan om een doel waar naartoe wordt gewerkt, zoals een toneeluitvoering. Onderweg krijgen leerlingen dan de gelegenheid om vaardigheden te ontwikkelen.
- Active: professionals passen actieve leervormen toe, zodat leerlingen nieuwe vaardigheden kunnen oefenen in de praktijk.
- Focused: Er wordt specifiek tijd en aandacht besteed aan vaardigheidstraining. Deze focus zorgt ervoor dat professionals bewust aan de slag gaan met deze vaardigheden en dit inbouwen in hun programma of activiteit.
- Explicit: de doelen van het programma of activiteit zijn helder gedefinieerd, zowel voor de school, de leerlingen als de aanbieder van een activiteit.

⁷ Dit model is gebaseerd op een theoretisch model dat is ontwikkeld voor lopend onderzoek naar de scharnierfunctie-interventie van LMC-VO

7.2 Conclusies

Verschillende studies tonen aan dat zowel de schoolomgeving als de bredere gemeenschap een positieve invloed kunnen hebben op leerlingen.

Het verbinden van leren binnen en buiten de school kan de ontwikkeling van leerlingen stimuleren. Scholen kunnen bewust bouwen op wat kinderen buiten de school hebben geleerd, wat kan bijdragen aan een positiever zelfbeeld en meer zelfvertrouwen, met name voor kinderen uit sociaaleconomisch achtergestelde situaties.

Over het algemeen tonen de uitkomsten van de survey aan dat naschoolse activiteiten een positieve ervaring kunnen zijn voor leerlingen, met name op sociaal gebied en qua persoonlijke ontwikkeling. Een belangrijke bevinding is dat wanneer leerlingen meedoen, dit vooral *intrinsiek gemotiveerd* is, zoals het leren van iets nieuws of het sociale aspect. Externe factoren zoals tijdgebrek blijken ook een rol te spelen bij het besluit om niet deel te nemen aan activiteiten. Dit onderstreept het belang van het betrekken van leerlingen bij het selecteren van activiteiten door de scholen. Het welslagen van de werving voor en uitvoering van activiteiten blijft mensenwerk: betrokkenheid en enthousiasme van docenten/mentoren/leerlingbegeleiders en aanbieders zijn belangrijke succesfactoren.

Hoewel er geen direct verband werd gevonden tussen deelname en prestatiegericht zelfvertrouwen, hadden leerlingen die deelnamen aan activiteiten over het algemeen een hoger sociaal zelfvertrouwen. Dit kan wijzen op een indirect effect van deelname op sociaal zelfvertrouwen en ook uit onze focusgroepen zijn er aanwijzingen dat hier een duidelijk causaal verband tussen zit: een positief effect op het sociaal zelfvertrouwen.

Het naschoolse aanbod heeft diverse positieve effecten op leerlingen, waaronder het vergroten van zelfvertrouwen, sociale vaardigheden, kennisverrijking en interesseverbreding. Het draagt ook bij aan een gevoel van verbondenheid met school en medeleerlingen.

Over het algemeen zijn leerlingen tevreden over het aanbod, vooral wanneer de activiteiten worden geleid door enthousiaste en kundige professionals. De inhoud, vorm en locatie van de activiteiten dragen ook bij aan de tevredenheid van de leerlingen. Enthousiasme en betrokkenheid van professionals, voldoende financiële middelen en een rijk, laagdrempelig aanbod worden gezien als succesfactoren. Knelpunten zijn onder meer de organisatie van het aanbod, de samenstelling ervan en de uitvoering, waarbij onder

andere werkdruk voor docenten en mentoren en afstemming tussen regulier en extra aanbod als uitdagingen worden genoemd.

Een terugkerend thema is de menselijke factor, met actieve, bevlogen en betrokken collega's en externe partijen die een sleutelrol spelen in het succes van het naschoolse aanbod. Echter, de beschikbaarheid van docenten en mentoren voor naschoolse activiteiten blijkt een uitdaging vanwege de al hoge werkdruk. Het risico bestaat dat wanneer de werkdruk te hoog wordt, het naschoolse initiatief in gevaar komt. Dit benadrukt het belang van voldoende ondersteuning en flexibiliteit om het naschoolse aanbod duurzaam te maken en te laten floreren.

7.3 Aanbevelingen

We formuleren de volgende aanbevelingen voor een duurzaam naschools aanbod:

1. **Betrokkenheid van leerlingen vergroten:** Stimuleer actieve participatie van leerlingen door hun voorkeuren en interesses mee te nemen bij het samenstellen van het aanbod. Zorg ervoor dat leerlingen zich gehoord en serieus genomen voelen, wat hun intrinsieke motivatie versterkt om deel te nemen aan naschoolse activiteiten. Denk ook aan het toegankelijk houden van de activiteiten voor alle type leerlingen.
2. **Inzet van docenten en mentoren bij de werving:** Betrek docenten en mentoren actief bij het werven van leerlingen en het promoten van naschoolse activiteiten. Train hen om op een enthousiaste, betrokken en coachende manier context te geven aan de activiteiten en waarom deze waardevol zijn voor de leerlingen.
3. **Ondersteuning van docenten en mentoren:** Erken de hoge werkdruk van docenten en mentoren en bied voldoende ondersteuning en flexibiliteit om hun betrokkenheid bij het naschoolse aanbod te vergemakkelijken. Dit kan onder meer inhouden dat er ruimte wordt gemaakt in het rooster voor naschoolse activiteiten of dat er extra middelen worden vrijgemaakt voor begeleiding en coördinatie.
4. **Kwaliteit van het aanbod waarborgen:** Zorg voor een zorgvuldige selectie van aanbieders en activiteiten, waarbij gelet wordt op de mate waarin ze voldoen aan vooraf bepaalde criteria zoals geschiktheid voor de doelgroep, structuur, doelgerichtheid en aansluiting bij school- en leerdoelen. Integreer de SAFE-

kenmerken (Sequenced, Active, Focused en Explicit) expliciet in het selectieproces. Het is belangrijk om vast te houden aan passend aanbod, regelmatig te evalueren en bij te sturen, aan te sluiten bij schoolse waarden, oog te hebben voor de expertise van aanbieders, langdurige partnerschappen na te streven, heldere verwachtingen te communiceren en een vast aanspreekpunt te hebben voor externe aanbieders.

5. **Uitvoering en uitstraling:** Investeer in gekwalificeerde en enthousiaste uitvoerders van activiteiten, zowel interne aanbieders (schoolmedewerkers zoals docenten, conciërges en/of receptionisten) als externe aanbieders. Zij zijn cruciaal voor het enthousiasmeren van leerlingen en het creëren van een positieve ervaring rondom naschoolse activiteiten. Zorg voor afwisselende en boeiende inhoud en werkvormen die aansluiten bij de interesses en behoeften van de leerlingen. Denk daarbij ook na over flexibele roosters wanneer de activiteiten plaats kunnen vinden: Activiteiten kunnen deels onder en deels na schooltijd plaatsvinden, gekoppeld worden aan thema's of vakken, en gebundeld worden in bijvoorbeeld één week.

Door deze aanbevelingen in acht te nemen, kan een duurzaam naschools aanbod worden gecreëerd dat niet alleen de sociale, emotionele, cognitieve en talentontwikkeling van leerlingen bevordert, maar ook bijdraagt aan een positief schoolklimaat en de algehele schoolprestaties verbetert.

Literatuurlijst

Banks, J.A., Au, K.H., Ball, A.F., Bell, P., Gordon, E.W., Gutiérrez, K.D., Heath, S.B., Lee, C.D., Lee, Y., Mahiri, J., Nasir, N.S., Valdés, G. & Zhou, M. (2007). *Learning in and out of school in diverse environments: Life-Long, Life-Wide, Life-Deep*. Seattle: The LIFE Center (The Learning in Informal and Formal Environments Center) and the Center for Multicultural Education, University of Washington.

Barton, A. C., & Tan, E. (2009). Funds of knowledge and discourses and hybrid space. *Journal of Research in Science Teaching*, 46(1), 50–73. <https://doi.org/10.1002/tea.20269>

Bronkhorst, L. H., & Akkerman, S. F. (2016). *At the boundary of school: Continuity and discontinuity in learning across contexts*. *Educational Research Review*, 19, 18–35. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2016.04.001>

De Hon (2023), *Lokale coalitie VO Rotterdam e.o. Contextbeschrijving: het huidige naschoolse aanbod op de deelnemende vo-scholen*, Rotterdam: Lokale Coalitie VO Rotterdam en Omgeving

Durlak, J. A., Weissberg, R. P., & Pachan, M. (2010). A meta-analysis of after-school programs that seek to promote personal and social skills in children and adolescents. *American Journal of Community Psychology*, 45(3–4), 294–309. <https://doi.org/10.1007/s10464-010-9300-6>

Hascher, T., Roede, E., & Peetsma, T. (2000). How do you feel in school? Students' well being and its predictors in the school context. *Comunicação apresentada*, (7th).

Heatherton, T. F., & Polivy, J. (1991). Development and validation of a scale for measuring state self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(6), 895-910.

Hogg, L., & Volman, M. (2020). A Synthesis of Funds of Identity Research: Purposes, Tools, Pedagogical Approaches, and Outcomes. *Review of Educational Research*, 90(6), 862-895. <https://doi.org/10.3102/0034654320964205>

Ito, M., Gutiérrez, K., Livingstone, S., Penuel, B., Rhodes, J., Salen, K., Schor, J., Sefton-Green, J., & Watkins, C. S. (2013). *Connected Learning: An agenda for research and design*. Irvine, CA: Digital Media and Learning Research Hub.

McIntyre, E., Rosebery, A.S., & González, N. (Eds.). (2001). *Classroom diversity: Connecting curriculum to students' lives*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Meijer, E. (2017). *After-school activities in Enschede, district West: a study on experiences of children and determinants of (non-) participation* (Master's thesis, University of Twente).

Rajala, A., Kumpulainen, K., Hilppö, J., Paananen, M., & Lipponen, L. (2016). Connecting learning across school and out-of-school contexts: A review of pedagogical approaches. In O. Erstad, K.

Kumpulainen, Å.Mäkitalo, K., P. Pruulmann-Vengerfeldt & T. Jóhannsdóttir (Eds.), *Learning across contexts in the knowledge society*. Sense publishers: Rotterdam.

Renshaw, T. L., Long, A. C. J., & Cook, C. R. (2015). Assessing adolescents' positive psychological functioning at school: Development and validation of the Student Subjective Wellbeing Questionnaire. *School Psychology Quarterly*, 30(4), 534–552. <https://doi.org/10.1037/spq0000088>

Ter Weel, B., Bussink, H., & Koeman, N. (2022). *Gevolgen van kansenongelijkheid in Nederland. Welke beleidsopties zijn er?* SEO

Tomy, A. J., & Cummins, R. A. (2011). The subjective wellbeing of high-school students: Validating the Personal Wellbeing Index—School Children. *Social Indicators Research*, 101, 405-418. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9668-6>

Tudjman, T., M. Lusse, G. Walraven en B. Emans (2019). *Rapportage schoolkeuze aan de Maas*. KWP Rotterdams Talent: Rotterdam.

Van Petegem, K., Aelterman, A., Van Keer, H., & Rosseel, Y. (2008). The influence of student characteristics and interpersonal teacher behaviour in the classroom on student's wellbeing. *Social Indicators Research*, 85(2), 279–291. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9093-7>

Volman, M., & 't Gilde, J. (2021). The effects of using students' funds of knowledge on educational outcomes in the social and personal domain. *Learning, Culture and Social Interaction*, 28. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2020.100472>

De deelnemers aan de Oogstsessie Onderzoek School en Omgeving (2 april 2024, Comenius College) is een zestal vragen voorgelegd, voortkomend uit het onderzoek onder leerlingen (survey) en coördinatoren naschools aanbod/docenten/mentoren (focusgroepen). De deelnemers zijn verdeeld over een aantal groepen, waarin zij op de vragen konden reflecteren.

1. In het Risbo-onderzoek wordt een aantal criteria genoemd waar scholen op letten bij het inhuren van externe aanbieders. En soms blijken er 'tijdens de rit' verschillen van inzicht, bijvoorbeeld over hoe om te gaan met leerlingen.

Vraag: Hoe kun je de samenwerking tussen school en externe aanbieders (verder) versterken om een gevarieerd en effectief naschools programma te bieden, zowel qua inhoud als pedagogische benadering?

Antwoorden per groep

- Vasthouden aan het passende aanbod
- Regelmatig, ook tussentijds, evalueren en eventueel bijsturen
- Aansluiten bij de schoolse waarden en deze uitdragen
- Oog hebben/houden voor de expertise van de aanbieders
- Op zoek naar een goed passende partner, ook voor de langere termijn binding
- Het goede gesprek voeren over de verwachtingen
- Vast aanspreekpunt, diegene ook actief betrekken en regelmatig zichtbaar bij de activiteiten

- Aanbieders zitten vol -> beschikbaarheid is lastig, materialen/kennis niet op school aanwezig (robotica ect)
- CVO menukaart: platform aanbieders
- Letten op kwaliteit: referenties vragen (bijv. van andere scholen)
- Vaak met bekenden in zee omdat je weet wat j aan aanbieders hebt: continuïteit, omgang met pubers
- Ook fijn om eigen docent in te zetten; leraren worden door IIn ook anders ervaren
- Let op niveau: feeling met leerlingen, iemand die leerlingen snapt (vmbo en gymnasium zijn verschillende doelgroepen)

- Open transparant over de doelgroep
- Training voor externen
- Highlights uit training delen in briefing aan externen
- Stevige samenwerking tussen school en externen ('Team zijn')

2. Uit het Risbo-onderzoek komen enkele vraagstukken naar voren over de toegankelijkheid van activiteiten voor leerlingen: bijvoorbeeld activiteiten waar alleen leerlingen uit één jaarlaag of klas deelnemen, wat andere leerlingen belemmert om deel te nemen, of leerlingen die straf hebben.

Vraag: Wat kun je doen om activiteiten zo toegankelijk mogelijk te houden voor zoveel mogelijk groepen leerlingen?

Antwoorden per groep

- Aanbod uitvoeren, misschien in buurthuizen/ op buurtpleinen en misschien niet op school
- Extra reclame in school
- Leuke workshops met BN-ers?
- Verplicht stellen van volgen van workshops helpt ook om enthousiasme te vergroten (daarna wellicht vrijwillige deelname)
- Leerlingenraad betrekken bij aanbod bepalen
- Betrokkenheid en inzet mentor heel belangrijk
- Workshops/lessen geven, die je normaal niet aanbiedt.

- Aansluiten op een rooster
- Flexuren: voor en na school
- Inbouwen in het rooster
- Inventariseren bij leerlingen waar hun interesse zit: leerlingen betrekken

- Keuzevrijheid
- Breed aanbod: voor ieder wat wils (lastige voor kleine school)
- Leerlingen bij elkaar (andere scholen) kunnen inschrijven (samenwerking)
- Kleinschalige scholen is lastig veelheid aan verschillende activiteiten te organiseren
- Schoolbeleving is anders van lln (vertrouwd in school)-> verschilt als ze extern
- Laagdrempelig organiseren, bijv tafeltennistafel
- Afhankelijk van de activiteit of vermenging logisch is: bijv. voetbal -> leerjaar 1 en 4 is te groot verschil
- Leerlingen spreken onderling af (*waardoor activiteit vol zit met vriendjes, RW*)

- Uitvragen bij de leerlingen
- Enquetes uitvragen (anoniem)
- Passend aanbod

3. Uit het Risbo-onderzoek blijkt dat leerlingen vooral gebruik (willen) maken van naschools aanbod als er activiteiten zijn die ze aanspreken (intrinsieke motivatie). Tegelijkertijd wil je jouw leerlingen ook iets meegeven over wat ze zelf misschien niet interessant vinden, of over iets ze lastig vinden om mee om te gaan (bijvoorbeeld LHBTQI-voorlichting).

Vraag: Hoe kan je ervoor zorgen dat het naschoolse aanbod zowel aansluit bij de behoeften en interesses van leerlingen als voldoet aan de door de school gestelde doelen?

Antwoorden per groep

- Betrekken van bijvoorbeeld de leerlingenraad met de normen en waarden van school in het achterhoofd
- Kaders stellen in de uitvraag van behoefte van lIn

- Toewerken naar doel (bijv. Lego League, Toneel (eindstuk), Koken (menu ouders/voedselbank))
- Verplichten?
 - Niet te vrij laten
 - Keuze extra programma
 - Moet geen gaat in de dag vallen dat ze moeten wachten
 - Geïntegreerd in de schooldag
 - Pauzeactiviteiten + aansluitend aan de dag -> JOZ activiteiten -> afhankelijk van iemand die het kan
- Buurthuisfunctie: bijvangst als je gesprekken met lIn krijgt over wat er buiten school gebeurt.
- Begin bij de leerlingen:
 - Leerlingenraad
 - Mentorgroep
 - Focusgroep
 - Infromeel (naschoolse opvang: 'wat vind je leuk?')
 - Wanneer leerlingen zich niet inschrijven: vragen waarom

- Tijdens app-gesprekken met ouders en bij coachingsgesprekken met leerlingen
- In gesprek met leerlingen
- Moet passen bij doelgroep
- Ouderbetrokkenheid
- Inzetten oud leerlingen

- Aftekenkaart (doelen en reflectie)
- lIn erbij betrekken
- In gesprek gaan met lIraad/ouderraad/docenten

4. Uit het Risbo-onderzoek blijkt dat de werkdruk voor docenten/mentoren lang niet altijd wordt verminderd door het aanbieden van naschoolse activiteiten. Dit komt onder meer door de belangrijke rol die zij hebben bij het naschoolse aanbod (werving leerlingen, aanbieden van activiteiten, aanwezigheid bij externe activiteiten).

Vraag: Hoe zou je ervoor kunnen zorgen dat het naschoolse aanbod *daadwerkelijk resulteert* in minder werkdruk voor docenten/mentoren?

Antwoorden per groep

- Op externe locaties activiteiten organiseren
 - Docenten inzetten op activiteiten waar de docent gemotiveerd van raakt -> facilitering wel belangrijk

 - Inhuur externe partijen (let op doelgroep)
 - Activiteiten bundelen & docenten vrijspelen

 - Rouleren: niet constant dezelfde docenten de activiteiten laten regelen/geven
 - Autonomie, zodat het niet voelt als werkdruk
 - Buurt/ouders/vrijwilligers erbij betrekken
 - Werken met externe partijen
 - Bedragen subsidie + aanvraag daarvan
 - Vakoverstijgend? Naschoolse activiteiten die aansluiten op lesstof
5. Uit het Risbo-onderzoek wordt de organiseerbaarheid van het naschoolse aanbod als knelpunt genoemd, zowel rooster technisch als qua timing: leerlingen geven aan dat activiteiten vaak plaatsvinden na een volle lesdag of dat zij niet kunnen vanwege andere verplichtingen (bijvoorbeeld thuistaken, huiswerk).

Vraag: Op welke manieren kunnen naschoolse activiteiten slim worden geïntegreerd in het bredere curriculum, rekening houdend met de situatie van leerlingen?

Antwoorden per groep

- Werving een aparte activiteit maken
- Aansluiten bij de belevingswereld van lln
- Het gaat niet alleen om cognitieve (?) in deze regeling
- Fitness is zeer populair

- Activiteiten koppelen aan thema's
- Koppeling maken met de vakken

- Starten deels onder & deels na schooltijd
- Gebundeld in bijvoorbeeld 1 week
- Verbinding maken met portfolio/certificaten (eigen belang)

6. Het delen van ervaringen is een van de doelen van deze middag. Hiermee geeft de Coalitie VO-Rotterdam het startschot voor de vorming van een School en Omgeving Community.

Vraag: Wat zal ervoor zorgen dat jij actief blijft deelnemen aan deze School en Omgeving Community? En wat wil jij daar zelf aan doen?

Antwoorden per groep

- Mogelijkheid tot structureel bieden van deze activiteiten. Niet alleen vanuit subsidie

- Als het Interessant is, dan komen we volgende keer ook
- Bijeenkomst wordt georganiseerd
- Nuttig zijn en iets meenemen: inspireren
- Ervaringen uitwisselen
- Samenwerkingen creëren die duurzaam zijn
- Helpt als er in de mail staat het 'verplicht' is.

- Het kijkje in de keuken bij andere scholen
- Inspiratie opdoen
- Praktische uitwisseling